

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΕΝΩΣΗΣ ΔΙΚΑΣΤΩΝ & ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΝ

Βασίλης Α. Δούβλης

Σχέσεις του Οικονομικού Δικαίου
με το Εμπορικό Δίκαιο και διασύνδεσή τους
με τη σύγχρονη Διοίκηση Επιχειρήσεων

ΤΟΜΟΣ 61
ΤΕΥΧΟΣ 2^ο ΕΤΟΣ 2020
ΜΑΡΤΙΟΣ - ΑΠΡΙΛΙΟΣ
(σ. 341 - 360)

ΕΝΩΣΗ
ΔΙΚΑΣΤΩΝ
& ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Σχέσεις του Οικονομικού Δικαίου με το Εμπορικό Δίκαιο και διασύνδεσή τους με τη σύγχρονη Διοίκηση Επιχειρήσεων

Βασίλης Α. Δούβλης

Καθηγητής Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου
Παντείου Πανεπιστημίου, Δικηγόρος

Α. Εισαγωγικά - Εμφάνιση και εδραίωση του Οικονομικού Δικαίου

1. Η εμφάνιση και σταδιακή εδραίωση της έννοιας του Οικονομικού Δικαίου¹ στην απέναντι πλευρά του Ατλαντικού από τις αρχές κυρίως της δεκαετίας του 1930 συνδέθηκε κατ' αρχάς στενά με τη λεγόμενη οικονομική ανάλυση του δικαίου (economic analysis of law)². Τούτο σε μια, μεταξύ άλλων,

1. Για την πρωταρχική εμφάνιση του όρου «Οικονομικό Δίκαιο» στο έργο του *P.-J. Proudhon, De la caracité politique des clauses ouvrières*, Paris, 1865, με διαφορετική όμως έννοια από τη σημερινή, *Α. Λιακόπουλος*, Η οικονομική ελευθερία αντικείμενο προστασίας στο δίκαιο του ανταγωνισμού, 1981, 34.

2. Μεταξύ πληθώρας έργων στην ελληνική ειδικότερα βιβλιογραφία, βλ. διαχρονικά με αναφορές και σε ξένες δημοσιεύσεις, *Λιακόπουλος* (1981), 52 επ, με ορισμένες όμως αντιρρήσεις, 53 επ *Ο ίδιος*, Γενικό Εμπορικό Δίκαιο, 1998³, 40 επ *Γ. Μαγουλάς/Γ. Jost*, Οικονομική ανάλυση του δικαίου. Προβλήματα των καταναλωτικών πιστώσεων σε αλλοδαπούς εργαζομένους και συμβολή στην ερμηνεία της παρ. 138 Γερμ. ΑΚ, Επιστ. Επετ. Αρμ 1985, 203 επ *Μ. Τσιμπρής*, Οικονομική ανάλυση του δικαίου, ΝοΒ 1989, 574 επ *Φ. Κοζύρης*, Τρεις προβληματισμοί στην αμερικανική θεωρία του δικαίου, ΝοΒ 1991, 715 επ, 722 επ, 728, με αναφορές και σε υπόλοιπα εξίσου σημαντικά ιδεολογικά ρεύματα του αμερικανικού δικαίου *Ο ίδιος*, Εισαγωγή στο Αμερικανικό Δίκαιο, 2002, 207 επ *Π. Γέμτος*, Οι θεωρητικές βάσεις της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου, ΝοΒ 1999, 1 επ *Ο ίδιος*, Οικονομική ανάλυση βασικών θεσμών του ιδιωτικού δικαίου, τ. Β', 2001, 55 επ *Π. Παπανικολάου*, Μεθοδολογία του Ιδιωτικού Δικαίου και Ερμηνεία των Δικαιοπραξιών, 2000, 115 επ *Ν. Γεωργακόπουλος*, Η οικονομική ανάλυση του πτωχευτικού δικαίου - Εισαγωγή στην οικονομική ανάλυση του δικαίου, 2001, 15 επ, 33 επ *Ο ίδιος*, Εισ. Μνήμη Ronald H. Coase: Ο άκων πατέρας της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου, ΔΕΕ 2013, 752 επ *Λ. Γεωργακόπουλος*, Η οικονομική ανάλυση του δικαίου - Ανάλυση δικαίου και ανάλυση διατάξεων - Αγγλοσαξωνικός διεισδυτισμός και ηπειρωτικός ερμηνευτισμός στο δίκαιο, ΔΕΕ

2002, 1055 επ *Ο ίδιος*, Κέρδος - Ο Πυρήνας του Εμπορικού Δικαίου, 2008, 171 επ *R.A. Posner*, Οικονομική ανάλυση του δικαίου, Αρμ 2003, 623 επ *Λ. Κοτσήρης*, Έπαινος για τον επίτιμο διδάκτορα Richard A. Posner, ΕΤΡΑΕΧΡΔ 2003, 831 επ *Ο ίδιος*, Οικονομική ανάλυση του δικαίου - Γενική προσέγγιση, Digesta 2006, 333 επ *Α. Χατζής*, Η οικονομική ανάλυση του δικαίου των συμβάσεων, Digesta 2003, 322 επ *Ο ίδιος*, Το Δίκαιο ως εργαλείο μείωσης του κόστους των συναλλαγών. Το Θεώρημα του Coase και η Οικονομική Ανάλυση του Δικαίου, σε: ΤΕΙ Καβάλας - Ο ρόλος της Δικαιοσύνης στην άσκηση της Επιχειρηματικής Δραστηριότητας, 2012, 31 επ, 47 επ *Ν. Ζευγώλης*, Εναρμονισμένες πρακτικές, το ζήτημα της οικονομικής ανάλυσης και η ανάγκη συνδυασμού νομικής - οικονομικής σκέψης, ΔΕΕ 2004, 26 επ *Β. Δούβλης*, Οι τάσεις ενοποίησης του περιουσιακού δικαίου και ο ρόλος του εμπορικού δικαίου, ΧρΔ 2005, 961, 963 επ *Γ. Πανόπουλος*, Οικονομική ανάλυση του Κανονισμού Ρώμη II και αρμοδιότητα της Κοινότητας, ΔΕΕ 2009, 676 επ *Α. Πλιάκος*, Εισαγωγή στο Οικονομικό Δίκαιο, 2011, 2 επ *Ε. Περάκης*, σε: *Ο ίδιος (επιμ.)*, Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας - ΔικΑΕ, τ. 1, 2013³, 6 *Ο ίδιος*, Γενικό Μέρος του Εμπορικού Δικαίου, 2018², 40 επ *Β. Ρήγας*, Η οικονομική ανάλυση στην εξέταση συγχωνεύσεων και εξαγορών υπό το πρίσμα του δικαίου του ανταγωνισμού, Τιμ. τόμ. Π. Κανελλόπουλου, 2015, 725 επ *Ι. Ρόκας*, Εμπορικό Δίκαιο - Γενικό Μέρος, 2015³, 12 επ *Ν. Μηλιώνης*, Η οικονομική ανάλυση του δικαίου ως εργαλείο διάπλασης και αναζήτησης της πλέον αποτελεσματικής λύσης, ΕΔΚ 2016, 2 επ *Σ. Ψυχομάνης*, Εμπορικό Δίκαιο - Γενικό Μέρος - Δίκαιο Εμπορικών Συμβάσεων, 2018³, 12 επ *Χ. Καραμπέλης*, Η αξίωση προς χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης - Υπό το πρίσμα της Οικονομικής Ανάλυσης του Δικαίου, 2018, 2 επ, 91 επ *Απ. Γεωργιάδης*, Τι είναι δίκαιο: 2018, 165 επ *Γ. Δελλής*, Δήμος και Αγορά - Το δημόσιο δίκαιο «αλλιώς», με το βλέμμα της οικονομικής ανάλυσης, 2018 *Α. Καραμπιζός*, Κατάχρηση δικαιώματος κατ' άρθ. 281 ΑΚ - Δόγματος και νομολογίας επίσκεψη: από τις παραδοσιακές μορφές κατάχρησης μέχρι σύγχρονα ζητήματα καταχρηστικής άρνησης σύναψης σύμβασης (ιδίως λόγω δυσμενούς διακριτικής μεταχείρισης, discrimination), ΕλΛΔνη 2019, 961 επ, 984 επ *Α. Ξυνοπούλου*, Η συμβολή της

προσπάθεια του αμερικανικού δικαίου να συνεισφέρει στην αποτελεσματικότερη ερμηνεία με ορθολογικό τρόπο (optimization) των εκεί προηγμένων οπωσδήποτε οικονομικοκοινωνικών δεδομένων σε σχέση με τα αντιστοίχως κρατούντα στη γηραιά ήπειρο³. Μάλιστα η επιστημονική αυτή κίνηση δεν υπήρξε αποκομμένη από την έντονη διαπάλη ιδεών στο πλαίσιο λειτουργίας της Σχολής του Δικαίου και Οικονομίας, γνωστότερης ως *Σχολή του Σικάγο* (Chicago University School of Law and Economics), των αποκαλούμενων νεοφιλελεύθερων καθηγητών οικονομίας και νομικής *A. Director, R.H. Coase, M. Friedman, R.A. Posner* κ.ά⁴. Οι τελευταίοι εμφανίστηκαν στην ουσία ως συνεχιστές της εποχής του κλασικού οικονομικού φιλελευθερισμού (*A. Smith* και επίγονοι - *laissez faire, laissez passer*) καθώς και του μετέπειτα έργου του νεοκλασικού αγγλο-αυστριακού καθηγητή οικονομίας και φιλοσοφίας *F.A. von Hayek*⁵. Αυτό δε σε αντίθεση προς τις κρατικές παρεμβατικές οικονομικές αρχές αντιμετώπισης οικονομικών κρίσεων του πασίγνωστου οικονομολόγου καθηγητή *J.M. Keynes*⁶, οι οποίες κατίσχυσαν για μεγάλο χρονικό διάστημα παγκοσμίως πριν και ιδίως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μέσω κατά βάση της Συμφωνίας του *Bretton Woods* το καλοκαίρι του 1944⁷. Και η κατεύθυνση πάντως του κρατικού

οικονομικής ανάλυσης του δικαίου στην ερμηνεία των συμβάσεων από τη σκοπιά της κατανομής των κινδύνων μεταξύ των μερών, ΧρΔ 2019, 765 επ *X. Σταμέλος*, Φιλοσοφία του Δικαίου, 2020, 68 επ. Τέλος, *R. Goode/E. McKendrick*, *Goode on Commercial Law*, London, 2010⁴, 24 επ *Posner*, *Economic Analysis of Law*, USA, 2014⁹ *K. Mathis/A. Tor*, *New Developments in Competition Law and Economics*, Switzerland, 2019.

3. Χαρακτηριστικά, *Κοζύρης* (2002), 183 επ, 197 επ, 226 επ, εξετάζοντας αναλυτικότερα τις σχολές ερμηνευτικής σκέψης του δικαίου των ΗΠΑ. Πιο πρόσφατα και υπό ευρύτερη θεώρηση, *L.M. Friedman/G.M. Hayden*, *American law: an introduction*, N. York, 2017³ *Friedman*, *A History of American Law*, N. York, 2019⁴, 321 επ, 643 επ *Σταμέλος*, Εισαγωγή στο ομοσπονδιακό δίκαιο των ΗΠΑ, 2019, 1 επ.

4. Διεξοδικότερα, *Κοζύρης*, ΝοΒ 1991, 722 επ *Ο ίδιος* (2002), 207 επ, 226 επ *Χατζής*, *Digesta* 2003, 322 επ. Επίσης, *Δούβλης*, ΧρΔ 2005, 961, 963 επ.

5. Λεπτομερή βιογραφικά και βιβλιογραφικά του στοιχεία, σε: www.britannica.com.

6. Ομοίως, σε: www.britannica.com.

7. Με σύντομες προσεγγίσεις, *Δούβλης*, Συγχώνευση εμπορικών εταιριών και θεωρία της επιχείρησης, 1986, 135 επ *Ο ίδιος*, Μέθοδοι και νομικό καθεστώς ιδιωτικοποίησης

παρεμβατισμού δεν έμεινε αμέτοχη στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας του Οικονομικού Δικαίου, όπως θα διαφανεί στη συνέχεια.

2. Ξεκινώντας επομένως από την ερμηνευτική δέσμη που συγκροτεί η οικονομική ανάλυση του δικαίου⁸, η απόσταση μέχρι την ανάδειξη της καθαυτής πλέον έννοιας του Οικονομικού Δικαίου (*Economic Law, Droit Economique, Wirtschaftsrecht*)⁹ δεν ήταν

κρατικών επιχειρήσεων στο ελληνικό οικονομικό δίκαιο, 1987, 4 *Ο ίδιος*, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, 2003, 50 επ *Ο ίδιος*, Η εξελικτική πορεία των τραπεζικών ΓΟΣ στο ελληνικό δίκαιο, 2010, 17 επ *Ο ίδιος*, Ελληνική Χρηματοπιστωτική Κρίση - Αίτια, Θεσμικές Παρεμβάσεις, Ανακεφαλαιοποιήσεις, Επιπτώσεις και Προοπτικές, ΔΕΕ 2017, 593 επ, 595.

8. Ανωτ. σημ. 2.

9. Ανωτ. σημ. 2. Ακόμη αντιπροσωπευτικά, *Κ. Φουρκιώτης*, Εισαγωγή εις το Οικονομικόν Δίκαιον, Μελέται, τ. Β', 1954, 69 επ *Γ. Μαντζούφας*, Οικονομικόν Δίκαιον, 1960, 29 επ *Δ. Ψαρρός*, Στοιχεία Διοικητικού Οικονομικού Δικαίου κατά τα εν Ελλάδι ισχύοντα, 1960, 29 *Π. Ζήσης*, Η Νομική Επιστήμη προς νέους ορίζοντας, Οικονομικόν Δίκαιον, Μελέται και Άρθρα, τ. Α', 1963, 7 επ *Δ. Ευρυγένης*, Στοιχεία δικαίου των διεθνών συναλλαγών και των διεθνών οικονομικών οργανώσεων, τ. Α', 1976, 25 επ *Ι. Σχινάς*, Ζητήματα Οικονομικού Δικαίου, 1979, 15 επ, 99 επ *Λιακόπουλος* (1981), 21 επ *Ο ίδιος* (1998³), 46 επ *Δούβλης*, Εισαγωγή στην έννοια του δικαίου της επιχείρησης, ΠειρΝ 1981, 24 *Ο ίδιος*, Η συμβολή του δικαίου της επιχείρησης στην επίλυση του προβλήματος της μονοπρόσωπης εταιρίας, Αφ. Κ. Ρόκαν, 1985, 150 *Ο ίδιος* (1986), 17, 139 επ, 151 *Ο ίδιος* (1987), 11 επ, 179 επ *Ο ίδιος*, Το πρόβλημα του ουσιαστικού πυρήνα της μετοχής στο ελληνικό Οικονομικό δίκαιο, ΕλλΔνη 1988, 847 επ *Ο ίδιος*, Η έννοια της επιχείρησης και οι συμφωνίες αποκλειστικής διανομής και διάθεσης στη νομολογία της Επιτροπής Προστασίας του Ανταγωνισμού - Επιτροπής Ανταγωνισμού του ν. 703/1977, ΕλλΔνη 1991, 4 *Ο ίδιος*, Η μεταβίβαση τραπεζικής πίστωσης με αλληλόχρεο λογαριασμό, 1994, 271 *Ο ίδιος*, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων - Το πρόβλημα υπό τη νέα παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα, 2001, 20 επ *Ο ίδιος*, Ο νομικός έλεγχος των πολυεθνικών επιχειρήσεων, Αναμν. τόμ. Ο. Φαρμακίδη, 2002, 250 *Ο ίδιος*, Νομικά προβλήματα διασυνοριακών συγχωνεύσεων τραπεζών στην ΕΕ - Ένας ακόμη κοινός τόπος εταιρικού, τραπεζικού και Οικονομικού δικαίου, ΕΤρΑΕΧρΔ 2003, 31 επ, 33 επ, 53 επ, 56 *Ο ίδιος*, ΧρΔ 2005, 963 επ *Α. Φατούρος/Π. Στάγκος*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, τεύχ. Α', 1984, 15 επ *Κ. Παμπούκης*, Στοιχεία Οικονομικού Δικαίου, τεύχ. Α', 1986, 12 επ, 34 επ *Κ. Βουγιούκας*, Οικονομικόν Ποινικόν Δίκαιον, 1986, 34 επ *Σ. Κιντής*, Οικονομικό Δίκαιο, τ. Ι, 1987, 19 επ, 43 επ *Ι. Βελέντζας*, Η συνταγματική εγγύηση της ιδιοκτησίας θεμελιώδες αντικείμενο του Οικονομικού Δικαίου, 1987, 13 επ *Ο ίδιος*, Οικονομικό Δίκαιο, τ. Ι, 1987, 19 επ, 41 επ, 47 επ, 163 επ και τ. ΙΙΙ, 1988, 1 επ *Ο ίδιος*, Μορφές δράσης της Οικονομικής Διοίκησης στο Οικονομικό Δίκαιο, ΕΕΝ 1989, 645 επ *Ο ίδιος*,

ιδιαίτερα μεγάλη. Υπό το συγκεκριμένο πρίσμα, η προσπάθεια πρόβλεψης αρχικά από την οικονομική ανάλυση του δικαίου της ανθρώπινης συμπεριφοράς για την υιοθέτηση κατάλληλα προσαρμοσμένων κανόνων δικαίου, ώστε να υπάρξουν όσο γίνεται μικρότερες αντιδράσεις, άρα να επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή συνολική αποτελεσματικότητα (efficiency) ανά θεσμική ρύθμιση, δεδομένου

Το Ελληνικό Οικονομικό Σύνταγμα, Αρμ. 1989, 708 επ. *Ο ίδιος*, Ο κρατικός οικονομικός παρεμβατισμός ως πάγια οικονομική λειτουργία του σύγχρονου κράτους: το οικονομικό δίκαιο και η λειτουργική του έκφανση, Αφ. Κ. Βαβούσκον, τ. Γ', 1990, 9 επ. *Ο ίδιος*, Ο σχεδιασμός της οικονομικής πολιτικής θεμελιώδης έννοια του Οικονομικού Δικαίου, 1998, 85 επ., 99 επ., 117 επ., 163 επ. *Ο ίδιος*, Δίκαιο της Οικονομίας (Οικονομικό Δίκαιο), 2004, 63 επ., 92 επ. *Ο ίδιος*, Οικονομικό Φορολογικό Δίκαιο, τεύχ. Α', 2004, 27 επ., 41 επ., 57 επ. *Ο ίδιος*, Δίκαιο της Οικονομίας (Οικονομικό Δίκαιο) - Ειδικό Οικονομικό Δίκαιο, 2007, 367 επ. *Π. Μηλι-αράκης*, Οικονομικό Δίκαιο και Νόμισμα, 1987, 11 επ., 23 επ. *Ο ίδιος*, Το Νομισματικό Σύστημα στα πλαίσια του Οικονομικού Δικαίου, 1990, 23 επ., 37 επ., 45 επ. *Α. Γέροντας*, Διοικητικό Οικονομικό Δίκαιο, 1989, 70 επ. *Ο ίδιος*, Δημόσιο Οικονομικό Δίκαιο, 2002, 1 επ., 561 επ. *Α. Μηρεδήμας*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, τεύχ. Α', 1989, 21 επ. και τεύχ. Β', 1996, 15 επ. *Φατούρος*, Σημειώσεις Διεθνούς Οικονομικού Δικαίου, 1990, 7 επ. *Α. Τάχος*, Διοικητικό Οικονομικό Δίκαιο, 1992⁷, 32 επ., 35 επ., 40 επ., 55 επ. *Λ. Γεωργακόπουλος*, Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου, τ. 1/τεύχ. 1 - Οι έμποροι-Γενικό Μέρος, 1995², 8 επ. *Ν. Ρόκας*, Στοιχεία Εμπορικού Δικαίου (I) - Γενικό Μέρος - Εμπορικές συμβάσεις, 1998², 2. *Κ. Βούτσης*, Γενικών Εμπορικών Δικαίων, 2000⁴, 168 επ. *Χατζής*, Digesta 2003, 326 *Ο ίδιος* (2012), 47 επ. *Κ. Στεφάνου/Χ. Γκόρτσος*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, 2005, 12 επ., 183 επ. *Α. Καραγκουνίδης*, Το οικονομικό δίκαιο της χρηματοπιστωτικής κρίσης - Μία εισαγωγική θεώρηση, Εφημ.ΔΔ 2008, 606 επ. *Γκόρτσος*, Το ισχύον ευρωπαϊκό οικονομικό δίκαιο αναφορικά με τη δημοσιονομική πειθαρχία και οι προϋποθέσεις τροποποίησής του, ΧρηΔικ 2009, 2013 επ. *Π. Γκλαβίνης*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο, 2009, 11 επ., 35 επ., 151 επ. *Πλιάκος* (2011), 5 επ., 45 επ., 87 επ. *Ι. Ρόκας* (2015³), 25 επ. *ε-Θέμις*, Το Δίκαιο ως θεμέλιο μιας σύγχρονης και αναπτυσσόμενης οικονομίας, 2016, 3 επ., 79 επ. *Εταιρεία Μελέτης Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου (ΕΜΕΟΔ)*, Το Οικονομικό Δίκαιο την εποχή της κρίσης, 2017, 7 επ. *Ε. Περάκης* (2018²), 37 επ. *Ψυχομάνης* (2018³), 10 επ. *Μηρεδήμας/Α. Γουργουρίνης*, Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο - Το δίκαιο του Π.Ο.Ε., 2018, 1 επ. *Π. Παναγιώτου*, Εμπορικό Δίκαιο, 2019, 5. *Ο. Σπηλιόπουλος*, Οικονομικό δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2020, 102 επ., 126 επ., 145 επ., 155 επ. Τέλος, από παραλλαγμένη σκοπιά, *Th. Andrieu*, La place de la Chancellerie dans l'élaboration du droit économique, La Semaine Juridique (éd. Entreprises et Affaires), no 25/2018, 19 επ. *European University Institute*, The Transformation of Economic Law, Essays in Honour of H-W. Micklitz, San Domenico di Fiesole-Italy, 2019.

ότι βασίσθηκε εκ προοιμίου στον άξονα του προσωπικού οικονομικού συμφέροντος και της απρόσκοπτης ιδιωτικής ιδιοκτησίας εντός μιας σχεδόν απόλυτα ελεύθερης αγοράς –υπό την εναρμονισμένη βεβαίως κάλυψη των ευρύτερα διάχυτων οικονομικοκοινωνικών δεδομένων– δεν θα μπορούσε παρά να οδηγήσει στην καθιέρωση του βέλτιστου οικονομικού εν γένει σκοπού (cost-benefit analysis) ως πυρήνα του αναδυόμενου Οικονομικού Δικαίου. Το ίδιο συμβαίνει εξάλλου οιονεί αυτονόητα και στις περιπτώσεις όπου το Οικονομικό Δίκαιο μέσω της οικείας οικονομικής ανάλυσης χρησιμοποιείται ως ερμηνευτικό «κλειδί» για την εκ των υστέρων αναδίφηση σε σχέση με ήδη υπάρχοντες δικαιοκούς κανόνες, ιδιαίτερα δε στο πεδίο διατύπωσης και ανάλυσης των δικαστικών κρίσεων. Έτσι, το Οικονομικό Δίκαιο με αφετηρία τις ΗΠΑ βρέθηκε εκ των πραγμάτων να ακολουθεί εννοιολογικά τις εκάστοτε διακυμάνσεις των επικρατούντων οικονομικών ρευμάτων τόσο σε δημοσιονομικό-συλλογικό, όσο και σε ατομοκεντρικό παράλληλα επίπεδο φυσικών καθώς και νομικών κατ' επέκταση προσώπων, δεδομένου ότι ο ρόλος του οικονομικού σκοπού μπορεί να ενταχθεί με τις επιμέρους απαραίτητες προσαρμογές σε όποιο από τα ανωτέρω οικονομικά συστήματα και αν επιχειρηθεί δομικά.

Πρόκειται συνεπώς για μια προσπάθεια του Οικονομικού Δικαίου να ισορροπήσει ουσιαστικά μεταξύ δύο διαφορετικών οικονομικοπολιτικών ρευμάτων με τις όποιες παραλλαγές τους¹⁰. Αφενός μεν του κρατικού παρεμβατισμού των αρχών του περασμένου αιώνα ως αντίδοτο (New Deal Προέδρου *F.D. Roosevelt*, 1933-1945) στο περίφημο αμερικανικό «κραχ» της 28-29.10.1929 (Great Depression), αλλά και μεταπολεμικά ως περαιτέρω μέσο ανάπτυξης καθώς και ανάκαμψης των κρατών κυρίως της τότε Δ. Ευρώπης, σε συνδυασμό με το γνωστό Σχέδιο *Marshall* (European Recovery Program - Foreign Assistance Act of 1948)¹¹. Αφετέρου δε της βαθμιαίας κατά τις τελευταίες δεκαετίες του περασμένου επίσης αιώνα εγκατάλειψης των ιδεών περί κρατικού παρεμβατισμού υπέρ μιας επανάκαμψης των προσδιοριζόμενων ως νεοφιλελεύθερων αντιλήψεων

10. *Λιακόπουλος* (1981), 21 επ. *Βούτσης* (2000⁴), 168 επ.

11. Βλ. ανωτ. σημ. 7. Επίπρόσθετα, *Δούβλης*, Σύστημα εγγύησης καταθέσεων, σε: *Δούβλης/Α. Μπώλος* (επιμ.), Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών - ΔικΠΚ (2008), τ. II, 1034 επ.

σχετικά με τη δημόσια και ιδιωτική αντίστοιχα ανάπτυξη, υπό την καθοριστική περίοδο διακυβέρνησης των *M. Thatcher* (1979-1990) στη Μ. Βρετανία (*thatcherism*) και *R. Reagan* (1981-1989) στις ΗΠΑ (*reaganomics*)¹². Όμως η λεπτομερέστερη διερεύνηση των παραπάνω άκρως ενδιαφερόντων οικονομικών κύκλων υπερβαίνει σαφώς τα όρια αυτής της μελέτης. Εκείνο πάντως που αξίζει εδώ να σημειωθεί είναι το ότι και οι πιο πρόσφατες αμερικανικές κυβερνήσεις δεν φάνηκε στην πραγματικότητα να απορρίπτουν τα χρηματοοικονομικά «εργαλεία» του κρατικού παρεμβατισμού, παρά τις περί του αντιθέτου επίσημες κατά καιρούς διακηρύξεις υπέρ ενός πιο φιλελεύθερου απορρυθμισμένου θεσμικού μοντέλου (*deregulation*)¹³. Τούτο άλλωστε αποδείχθηκε με αφορμή και την τελευταία οικονομική κρίση των *subprimes loans* (ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια υψηλού κινδύνου), η οποία ξέσπασε το 2007-2010 στις ΗΠΑ για να εξαπλωθεί στη συνέχεια διεθνώς. Τότε η Αμερικανική Ομοσπονδιακή Τράπεζα (*Federal Reserve Bank*) σε συντονισμό με την κυβέρνηση του Προέδρου *B. Obama* (2009-2017) παρενέβη αποφασιστικά με πρόσθετα κεφάλαια καθώς και νομοθετικές πρωτοβουλίες για τη διάσωση του εθνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, με εξαίρεση τη γνωστή περίπτωση πτώχευσης της επενδυτικής τράπεζας *Lehman Brothers Holdings Inc*¹⁴. Με τον τρόπο αυτόν,

η αμερικανική διοίκηση επιβεβαίωσε για μια ακόμη φορά την προσήλωσή της σε ένα μεικτό ουσιαστικά σύστημα οικονομικής διακυβέρνησης, χωρίς πρακτικά περιπτώσεις ιδεολογικές αγκυλώσεις.

Β. Οικονομικό και Εμπορικό Δίκαιο ως συνιστώσες του Δικαίου της Οικονομίας και των Αγορών

3. Ενόψει των προλεχθέντων, είναι φυσικό η όποια σχέση μεταξύ Οικονομικού Δικαίου και λοιπών παραδοσιακών κλάδων δικαίου να διέρχεται αναγκαία από τον εννοιολογικό αρχικά προσδιορισμό και την αποτύπωση της φυσιογνωμίας του πρώτου καθώς και την περαιτέρω προσπάθεια ένταξής του σε ισχύον δικαιοσύστημα. Τούτο μάλιστα επαληθεύεται κατ'εξοχήν σε σχέση με το Εμπορικό Δίκαιο (*Commercial Law, Droit commercial, Handelsrecht*), το οποίο προσεγγίζει περισσότερο από άλλους κλάδους δικαίου το Οικονομικό Δίκαιο λόγω κοινών ιδιομορφιών¹⁵. Πράγματι, οι κύριοι άξονες του Οικονομικού Δικαίου που συνδέονται αναπόσπαστα τόσο με το περιεχόμενο της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου, όσο και με τον ταυτοσήμως απορρέοντα ατομικό οικονομικό σκοπό¹⁶, δεν φαίνεται *prima facie* να απέχουν απαγορευτικά σε σχέση με τα παγίως παραδεκτά για το Εμπορικό Δίκαιο, το οποίο άλλωστε διακρίνεται για την αποτελεσματικότητά καθώς και προσαρμοστικότητα των θεσμών του σε συνάρτηση με τις εκάστοτε απαιτήσεις των οικείων συναλλαγών¹⁷.

Στο πλαίσιο αυτό, υπό τη σκοπιά των ευρωπαϊκών ηπειρωτικών εννόμων τάξεων το Εμπορικό Δίκαιο χαρακτηρίζεται συνοπτικά ως ειδικό ιδιωτικό δίκαιο του εμπορίου, που καθιερώνει ιδιαίτερο θεσμικό καθεστώς για συγκεκριμένες εμπορικές πράξεις - συμβάσεις (αντικειμενικό σύστημα εμπορικότητας), αλλά και για τους εμπόρους ή όσες οικονομικές συναλλαγές διαθέτουν με οποιοδήποτε τρόπο στοιχεία εμπορικής υφής (υποκειμενικό σύστημα

12. Συνοπτικά, *Δούβλης*, ΔΕΕ 2017, 596 επ *Ο ίδιος*, Η Υποχρεωτική Αυτόματη Ανταλλαγή Φορολογικών Πληροφοριών και η επέκτασή της στις Διασυνοριακές Ρυθμίσεις με την Οδηγία 2018/822/ΕΕ, ΔΕΕ 2019, 12.

13. Με παραπομπές, *Δούβλης*, ΧρΙΔ 2005, 961 επ *Ο ίδιος*, Η διασυνοριακή δέσμευση, κατάσχεση και δήμευση προϊόντων νομιμοποίησης παράνομων εσόδων, ΔΕΕ 2014, 916 επ, 927 επ, 929 *Ο ίδιος*, Διεθνείς δράσεις κατά της φοροδιαφυγής - φοροαποφυγής: «Η Μεγάλη Χίμαιρα»; ΔΕΕ 2015, 769 επ, 787 *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2019, 1 επ, 12 επ *Ι. Μάρκου*, Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου, τεύχ. 3/Α' - Εμπορικές Εταιρίες-Γενικό Μέρος, 2007, 23 *Γ. Παυλίδης*, Το ιδεολογικό εκκρεμές σε ταλάντωση: Ρύθμιση, απορρύθμιση και εκ νέου ρύθμιση για τον χρηματοπιστωτικό τομέα των ΗΠΑ, ΔΕΕ 2011, 636 επ *Μ-Θ. Μαρίνος*, Ρύθμιση και απορρύθμιση στο εμπορικό δίκαιο, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Λόγων*, Κράτος, Οικονομία και Επιχείρηση, 2015, 15 επ.

14. *Δούβλης* (2010), 84, σημ. 258 *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2014, 928 *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2015, 770 *Ε. Αλεξανδριδίου*, Τα επενδυτικά προϊόντα της *Lehman Brothers* και η κάλυψη των ζημιών των επενδυτών, ΔΕΕ 2010, 132 επ *Παυλίδης*, Ανασκόπηση της τραπεζικής κρίσης στις ΗΠΑ (2007-2010) και των νομοθετικών πρωτοβουλιών αντιμετώπισής της, Επισκόπ. ΔΕΕ 2010, 62 επ *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2011,

636 επ *Πλιάκος* (2011), 154 επ *Μ. Δούβλη*, Σύγχρονες μέθοδοι διοίκησης επιχειρήσεων στην υπηρεσία ασφαλούς ανάπτυξης του χρηματοπιστωτικού τομέα - Ο συστηματικός κίνδυνος λόγω νομιμοποίησης παράνομων εσόδων σε σχέση με τη λειτουργία της κανονιστικής συμμόρφωσης και τη φερεγγυότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων, ΕλλΔνη 2015, 1000 επ, 1012. Παρεμφερώς, *Π. Βέλλας*, Δάνειο μειωμένης εξασφάλισης (*Subordinated Loan*), ΕφΑΔΠολΔ 2018, 695 επ.

15. *Λιακόπουλος* (1981), 41, 54 επ, 57 επ.

16. Ανωτ. υπό nos 1-2.

17. *Ε. Περάκης* (2018²), 30 επ, 32 επ.

εμπορικότητας), οι δε ρυθμίσεις του είναι κατά κύριο λόγο ενδοτικού δικαίου, χωρίς όμως να λείπουν συμπληρωματικά και οι αναγκαστικού δικαίου κανόνες. Όλα δε τα παραπάνω βασίζονται συνολικά τόσο στη σχετική νομοθεσία, όσο και στα ισχύοντα εμπορικά έθιμα και συνήθειες¹⁸. Οπότε, κοινή συνισταμένη όλων των ανωτέρω χαρακτηριστικών του Εμπορικού Δικαίου αποτελεί η παραγωγή και διαμεσολάβηση ως προς αγαθά (υλικά και άυλα, όπου και υπηρεσίες με εμπορική χροιά, όχι όμως ελεύθερα επαγγέλματα) με τελικό σκοπό το κέρδος, χωρίς αυτό να αποκλείει βεβαίως την τυχόν επέλευση ζημίας (βλάβης) ως απόρροια του σύμφυτου προς το κέρδος στοιχείου της διακινδύνευσης κατά την άσκηση εμπορικής δραστηριότητας¹⁹.

4. Συνεπώς, η προηγούμενη εννοιολογική από πρώτη τουλάχιστον άποψη όσμωση μεταξύ

Οικονομικού και Εμπορικού Δικαίου ήταν εκείνη που οδήγησε μάλλον βιαστικά και ατεκμηρίωτα, με βάση τα σημερινά πιο ώριμα αν μη τι άλλο επιστημονικά δεδομένα, στο να διατυπωθούν ορισμένες θέσεις που ήθελαν είτε το Οικονομικό Δίκαιο να αποτελεί Εμπορικό Δίκαιο υπό ευρεία έστω έννοια, χωρίς όμως την επέλευση αντίστοιχης αφομοίωσης²⁰, είτε το Οικονομικό Δίκαιο ως δίκαιο της παραγωγής και κυκλοφορίας αγαθών να μπορεί να συμπεριλάβει ολόκληρο το Εμπορικό Δίκαιο μαζί με άλλους κλάδους δικαίου, όπως το Εργατικό Δίκαιο κλπ²¹. Συναφώς μάλιστα έχει διατυπωθεί και η τολμηρότερη άποψη περί υπαγωγής του αποκαλούμενου Δικαίου της Οικονομίας υπό τη δημόσια και ιδιωτική του διακλάδωση σε ένα ενιαίο Δίκαιο του οικονομικού συστήματος²².

Δεν έλλειψαν βεβαίως και αντίθετες τοποθετήσεις. Οι κυριότερες από αυτές θεωρούν ότι το Οικονομικό Δίκαιο δεν μπορεί να ταυτοποιηθεί σύμφωνα με τα εγγενώς γνωστά στις λατινογενείς έννομες τάξεις, δεδομένου ότι εκτείνεται πέραν και ανεξάρτητα από τη σχετική θεμελιώδη διάκριση μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου, οπότε η όποια συσχέτισή του με το Εμπορικό Δίκαιο ως ουσιώδες τμήμα του ιδιωτικού δικαίου έρχεται να συγκρίνει ανόμοια επί της αρχής πράγματα, με την απόπειρα συγκερασμού τους να καταλήγει φυσιολογικά σε αδιέξοδο²³. Άλλες διατυπωθείσες γνώμες αρνούνται την όποια δομική συσχέτιση μεταξύ Οικονομικού και Εμπορικού Δικαίου, με το επιχείρημα ότι σε μια τέτοια περίπτωση το τελευταίο θα έχανε τη συστημική του αυτοτέλεια, οπότε το Οικονομικό Δίκαιο μάλλον φαίνεται να ενσαρκώνει τελικά μια αξιολογία μόνον προσπάθεια νομικής ανάλυσης της οικονομίας²⁴.

5. Μέσα πάντως από το σύνολο των κατά καιρούς αντικρουόμενων απόψεων που έχουν εκφρασθεί για τη φυσιολογία του Οικονομικού Δικαίου και την εν γένει συστημική του ή μη ένταξη, ανιχνεύονται τα στοιχεία εκείνα που υπό μετριοπαθέστερη σκοπιά μοιάζουν να κατατείνουν στον εντοπισμό των βασικών εννοιολογικών συνισταμένων του Οικονομικού

18. Για τις συνήθειες και τα συναλλακτικά ήθη ως δευτερογενείς πηγές δικαίου γενικότερα, *Μ. Σταθόπουλος*, σε: *Σταθόπουλος/Μ. Αυγουσιανάκης (επιμ.)*, Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο, 1992, 27 επ. *Δ. Φλάμπουρας*, Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο, τεύχ. Α', 2009, 25 επ. *Γεωργιάδης*, σε: *Σύντομη ερμηνεία του Αστικού Κώδικα*, τ. Ι, 2010, 12 επ. *Ο ίδιος*, (2018), 45 επ. *Ο ίδιος*, *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου*, 2019⁵, 23 επ. *Δ. Ζουδιανός*, Εισαγωγή στα νομικά, τ. 1, 2015³, 40 επ, 96 επ. *Κ. Σταμάτης/Α. Τάκης*, Εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου, 2018², 146 επ, 158 επ, 163 επ.

19. Ενδεικτικά, *Α. Λουκόπουλος*, *Εμπορικών Δικαίων*, τ. Ι, *Γενικών Μέρους*, 1980², 1 επ. *Λ. Γεωργακόπουλος* (1995³), 1 επ, 10 επ, 19 επ. *Ο ίδιος* (2008), 3 επ, 159 επ, 167 επ, 189 επ, 193 επ. *Λιακόπουλος* (1998³), 1 επ, 5 επ, 43, 48 επ, 56 επ. *Ν. Ρόκας* (1998³), 1 επ, 13. *Βούτσας* (2000⁴), 7 επ, 23 επ, 142 επ, 212 επ. *Κ. Παμπούκης/Π. Παπαδόρου-Αρχανιωτάκη*, *Εμπορικό Δίκαιο - Εισαγωγή, Θεμελιώδεις έννοιες*, 2001⁴, 4 επ, 86 επ, 107 επ, 160 επ. *Μάρκου*, *Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου*, τ. Ι, *Βασικές έννοιες*, 2004, 7 επ, 11 επ, 35 επ, 47 επ, 56 επ, 69 επ, 115 επ. *Ο ίδιος* (2007), 33 επ. *Δούβλης*, *ΧρΙΔ* 2005, 965. *Ε. Σκαλίδης*, Εισαγωγή στο Εμπορικό Δίκαιο, 2007⁶, 63 επ, 89 επ. *Πλιάκος* (2011), 201 επ. *Ι. Ρόκας* (2015⁵), 1 επ, 30 επ, 79 επ. *Θ. Χατζηγάγιος*, Εισαγωγή στο Εμπορικό Δίκαιο, 2015, 11 επ, 21 επ, 33 επ, 72 επ, 130 επ, 212 επ. *Γεωργιάδης* (2018), 76 επ, 481 επ, 486 επ. *Ε. Περάκης* (2018²), 3 επ, 11 επ, 25 επ, 58 επ, 74 επ, 122 επ. *Ψυχομάνης* (2018³), 3 επ, 49 επ, 68 επ, 151 επ, 259 επ. *Ο ίδιος*, *Εγχειρίδιο γενικού μέρους του εμπορικού δικαίου και Πρακτικά θέματα*, 2019², 15 επ, 25 επ, 27 επ, 29 επ, 51 επ, 55 επ, 65 επ. *Παναγιώτου* (2019), 3 επ, 15 επ. Με αποκλίνουσα άποψη ως προς το στοιχείο του εμπορικού κέρδους ιδιαίτερα στο πεδίο της ανώνυμης εταιρείας, *Γ. Τριανταφυλλάκης*, Το συμφέρον της επιχείρησης ως κανόνας συμπεριφοράς των οργάνων της Α.Ε., 1998, 147 επ. Τέλος, ανωτ. σημ. 17.

20. *Λιακόπουλος* (1998³), 46 επ, 57 επ, 60.

21. *Βούτσας* (2000⁴), 169 επ. Απλή ετεροαναφορά ως διατυπωθείσα επιστημονική άποψη από *Ψυχομάνη* (2018³), 12 επ.

22. *Λ. Γεωργακόπουλος* (1995³), 8. *Ι. Ρόκας* (2015⁵), 25 επ.

23. *Λιακόπουλος* (1981), 29 επ, 36 επ. *Ε. Περάκης* (2018²), 38 επ.

24. *Ε. Περάκης* (2018²), 39, 42. *Ψυχομάνης* (2018³), 11.

Δικαίου καθώς και της αντίστιξης του προς το Εμπορικό Δίκαιο. Έτσι, δεν μοιάζει κατ' αρχάς να διχάζει επιστημονικά η τοποθέτηση περί του ότι το Οικονομικό Δίκαιο συνιστά προσπάθεια συστηματικής νομικής σύλληψης του όλου οικονομικού γίνεσθαι, ακόμη και πέραν των κλασικών ορίων του Εμπορικού Δικαίου²⁵. Η διατυπωθείσα όμως άποψη σχετικά με το ότι το Οικονομικό Δίκαιο αποτελεί σύνολο μεταβλητών κανόνων με έντονα πολιτικοκοινωνικά χαρακτηριστικά, που συντείνουν στη ρύθμιση του κρατούντος πολιτικοοικονομικού και κοινωνικού συνάμα μοντέλου, αντιτίθεται στη γνώμη που θέλει το Οικονομικό Δίκαιο να καλύπτει μεν την οικονομική δράση των παραγόντων της οικονομίας, χωρίς παρ' όλα αυτά να συνδέεται απαραίτητα με συγκεκριμένη ιδεολογία²⁶.

Σε κάθε περίπτωση, οι προηγούμενες αντιφάσεις οδηγούν στον εντοπισμό του καθαυτού προβλήματος, το οποίο δεν είναι άλλο από τη θεώρηση του Οικονομικού Δικαίου μαζί με την οικονομική ανάλυση του δικαίου ως τυπικά συστημικού ή μη δικαϊκού παράγοντα²⁷. Εάν δηλαδή πρόκειται για ένα νέο κλάδο δικαίου υπό ευρεία έστω έννοια²⁸ ή αντίθετα για ένα ακόμη νομικού χαρακτήρα «εργαλείο» προσέγγισης των θεσμών της Πολιτικής Οικονομίας, άρα και του ισχύοντος ανά περίπτωση γενικότερου οικονομικοκοινωνικού καθώς και πολιτικού κατ' επέκταση μοντέλου²⁹. Στο σημείο μάλιστα αυτό αξίζει να επισημανθεί συναφώς το σημαντικό εκείνο επιστημονικό ρεύμα που συνδέει ευθέως το Οικονομικό Δίκαιο με τον κρατικό παρεμβατισμό, δηλαδή με την

άμεση ή έμμεση παρέμβαση του κράτους στην οικονομία και τον έλεγχο μιας καθοδηγούμενης με τον τρόπο αυτόν αγοράς³⁰.

Η επίλυση πάντως του όλου ζητήματος αναφορικά με τη φύση του Οικονομικού Δικαίου και τη συστηματική του ή μη κατάταξη ξεκινά και πάλι από διαφορετική βάση. Ως αφητηρία έχει τη σύλληψη της ιδέας της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου και του Οικονομικού περαιτέρω Δικαίου εντός του θεσμικού περιβάλλοντος της αμερικανικής έννομης τάξης, η οποία παρουσιάζει, μεταξύ άλλων, θεμελιώδεις αποκλίσεις ιστορικού, κοινωνικοοικονομικού και μεθοδολογικού χαρακτήρα σε σχέση πρωτίστως με τα ευρωπαϊκά δίκαια, αλλά και με το πρότυπο αγγλοσαξωνικό μερικότερα δίκαιο³¹. Χωρίς βαθύτερη συγκριτική διερεύνηση των υπόψη δομικών στοιχείων της αμερικανοαγγλικής έννομης τάξης από την παρούσα μελέτη, εκείνο που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι η μη αναγνώριση από το αγγλοαμερικανικό δίκαιο της γνωστής θεμελιακής για τις ευρωπαϊκές ηπειρωτικές έννομες τάξεις διαίρεσης του δικαίου σε δημόσιο και ιδιωτικό³². Άρα, όσοι δικαϊκοί κανόνες του αγγλοαμερικανικού συστήματος συνδέονται με το εμπόριο (commerce, trade) μπορεί

25. Λιακόπουλος (1981), 31, 44, ο οποίος στην προκειμένη περίπτωση κάνει λόγο για έννομη τάξη της οικονομίας *E. Περάκης* (2018³), 39 *Ψυχομάνης* (2018³), 11. Επίσης, ανωτ. σημ. 24.

26. Λιακόπουλος (1981), 31, 42 επ., 45 επ. *Ο ίδιος* (1998³), 53 επ.

27. Ανωτ. υπό no 3.

28. Ως προς το γαλλικό δίκαιο παραστατικά, *F. de Kíraly*, *Le droit économique, branche indépendante de la science juridique, sa nature, son contenu, son système*, *Études F. Geny*, Paris, 1934, 111 επ. *R. Savatier*, *La nécessité de l'enseignement d'un droit économique*, *Dalloz Chron.* 1961, XXII. *C. Champraud*, *Contribution à la définition du droit économique*, *Dalloz Chron.* 1967, 215 επ. *A. de Laubadère*, *Η πρωτοτυπία του διοικητικού οικονομικού δικαίου στη Γαλλία*, *ΕΔΔΔ* 1980, 171 επ.

29. Έτσι *grosso modo* τα υποστηριζόμενα από τους εκπροσώπους της Σχολής του Σικάγο (ανωτ. υπό nos 1-2), *Κοζύρης*, NoB 1991, 723. Συναφώς, *Παπανικολάου* (2000), 116 επ., ως προς τη διασύνδεση Πολιτικής Οικονομίας και οικονομικής ανάλυσης του δικαίου. Βλ. και ανωτ. σημ. 22, 26.

30. Λιακόπουλος (1981), 29 επ., 45 επ. *Ο ίδιος* (1998³), 46 επ. *Βούτσης* (2000⁴), 168 επ. *I. Ρόκας* (2015⁵), 25 επ. *E. Περάκης* (2018³), 38 επ. *Ψυχομάνης* (2018³), 11 επ. *Παναγιώτου* (2019), 5. Βλ. και ανωτ. υπό nos 1, *in fine* και 2 καθώς και σημ. 11.

31. Επιλεκτικά, *Κοζύρης*, NoB 1991, 715 επ. *Ο ίδιος* (2002), 35 επ., 173 επ. *Φαρμακίδης*, Η κωδικοποίηση του Εμπορικού Δικαίου στις Η.Π.Α., 1993, 15 επ., 20 επ. *Λ. Γεωργακόπουλος* (1995²), 33 επ. *N. Ρόκας* (1998²), 12, μνημονεύοντας τον Ενιαίο Εμπορικό Κώδικα (Uniform Commercial Code - UCC) των Η.Π.Α. του 1952 *Βούτσης* (2000⁴), 131 επ. *Δούβλης*, ΧρΙΔ 2005, 962, 968. *I. Ανδρουλιδάκη-Δημητριάδη*, *Αμερικανικό Δίκαιο των Συμβάσεων - Βασικές Αρχές*, 2006, 1 επ., 14 επ., 133 επ., για τον UCC *Πλιάκος* (2011), 204 επ. *E. Περάκης* (2018³), 49, αναφερόμενος και αυτός στον UCC *Σταμέλος* (2019), 1 επ., 265 επ. Ακόμη, *D.S. Clark/T. Ansay*, *Introduction to the law of the United States*, Boston, 1992, 1 επ., 33 επ., 279 επ. (UCC) και 307 επ., για το αμερικανικό εταιρικό δίκαιο *Goode/McKendrick* (2010⁶), 3 επ., 1347 επ. *P.R. Tepper*, *The Law of Contracts and the Uniform Commercial Code*, USA, 2014³. *A. Levasseur*, *Le droit américain*, Paris, 2018². *Ch.L. Knapp et al.*, *Rules of Contract Law*, USA, 2019.

32. Αντί πολλών, *Φ. Δωρής*, σε: *Σταθόπουλος/Αυγουστιανάκης* (1992), 102 επ. *Βούτσης* (2000⁴), 4 επ. *Δούβλης*, ΧρΙΔ 2005, 962. *Φλάμπουρας* (2009), 13 επ. *Π. Φίλιος*, *Εισαγωγή στο δίκαιο*, 2012, 67 επ. *Ζουδιανός* (2015²), 101 επ. *Γεωργιάδης* (2010), 8 επ. *Ο ίδιος* (2018), 73 επ. *Ο ίδιος* (2019⁵), 33 επ. *Σταμάτης/Τάκης* (2018²), 179 επ. Βλ. και ανωτ. σημ. 23.

μεν να υπάγονται για προσδιοριστικούς περισσότερο λόγους στο αποκαλούμενο Εμπορικό Δίκαιο (Mercantile/Commercial Law), η απόδοση όμως αυτής της ονομασίας δεν έχει καμία σχέση με την κλασική ηπειρωτικοευρωπαϊκή κατάταξη του εν λόγω δικαίου κλάδου στον χώρο του ιδιωτικού δικαίου. Εκείνο που σηματοδοτεί ουσιαστικά η υπόψη ονομασία είναι συνολικά οι εμπορικές συναλλαγές (business/commercial transactions) ανεξαρτήτως προέλευσης, χωρίς δε καμία διασύνδεση με τα γνωστά μας στις ευρωπαϊκές λατινογενείς νομοθεσίες Αστικό (Civil Law, Droit civil, Zivilrecht) και Εμπορικό Δίκαιο³³.

6. Επομένως, η μεταφορά της ιδεολογικής δέσμης της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου σε συνάρτηση με την εμφάνιση του Οικονομικού Δικαίου στην ηπειρωτική πλέον Ευρώπη τις πρώτες δεκαετίες του περασμένου αιώνα ήταν αναμενόμενο ότι θα τάραζε τα συστημικά δεδομένα αρκετών κλάδων τόσο του ιδιωτικού, όσο και του δημοσίου δικαίου της εποχής, ιδίως εκείνων του παραδοσιακού Εμπορικού Δικαίου κατά τα προεκτεθέντα³⁴. Έτσι, κατά καιρούς παρουσιάστηκαν οι προαναφερθείσες απόψεις που κινούνταν από την παραδοχή του Οικονομικού Δικαίου ως νέου ανεξάρτητου νομικού κλάδου³⁵ έως την άρνηση της εν λόγω παραδοχής, με το σκεπτικό ότι το Οικονομικό Δίκαιο δεν μπορεί να αποτελέσει συστημικό δικαιοκλάδο ούτε βάσει τυπικών ούτε ουσιαστικών κριτηρίων³⁶. Η τελευταία πάντως αυτή θέση που θέλει το Οικονομικό Δίκαιο να αποτελεί πολυσυλλεκτικό και σύνθετο φορέα κανόνων δικαίου με οικονομικό περιεχόμενο από τους λοιπούς συστημικούς νομικούς κλάδους φαίνεται να πλησιάζει πιο ευπρόσωπα τη σημερινή πραγματικότητα, υπό την προϋπόθεση όμως ότι ως πλαίσιο ενεργοποίησής της παραμένει το ευρωπαϊκό ηπειρωτικό νομικό πεδίο. Οπότε, με αυτά τα στοιχεία το Οικονομικό Δίκαιο εμφανίζεται πράγματι μέσω και της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου ως ιδιαίτερα θετική προσπάθεια ευρύτερης συμβολής στην εν γένει ερμηνεία των κανόνων δικαίου³⁷ σε

επίπεδο μεγαλύτερης συνάφειας προς την αναζήτηση του σκοπού κάθε νομοθετήματος (μέθοδος τελολογικής ερμηνείας, *ratio legis*)³⁸, χωρίς περαιτέρω συστημικές φιλοδοξίες³⁹. Άλλωστε υπέρ αυτής της κατεύθυνσης γενικότερα συνηγορεί εντός του πλαισίου της παρούσας συνεκτίμησης και το πανκσίμως γνωστό γεγονός, ότι η οιονεί απόλυτη εστίαση των ανθρώπων ειδικότερα συμπεριφορών και επιλογών στον άξονα του ατομικού οικονομικού συμφέροντος δεν αληθεύει σε κάθε περίπτωση, δεδομένου ότι ένα σημαντικό φάσμα αντιδράσεων των φυσικών βεβαίως προσώπων κινείται σε διαφορετικά επίπεδα συναισθημάτων και καταστάσεων σε σύγκριση με το οικονομικό στοιχείο.

Εφόσον όμως η διερεύνηση του όλου θέματος διευρυνθεί πέραν του ηπειρωτικοευρωπαϊκού ορίζοντα συμπεριλαμβάνοντας το αγγλοσαξωνικό και αμερικανικό δίκαιο, η προκύπτουσα εικόνα φαίνεται να προσλαμβάνει άλλη διάσταση. Τότε το Οικονομικό Δίκαιο δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί στο πλαίσιο μιας αυστηρής και αφηρημένης μεθοδολογικά προσέγγισης με γνώμονα, μεταξύ άλλων, τον διαχωρισμό σε δημόσιο και ιδιωτικό δίκαιο ούτε σε συνάρτηση με τις γνωστές ερμηνευτικές αρχές των λατινογενών δικαίων⁴⁰. Συνεπώς, υπ' αυτή τη γωνία αντιμετώπισης το Οικονομικό Δίκαιο ως νομικό μόρφωμα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί επιστημονικά παραδεκτή και χρήσιμη απόπειρα γενικότερης προσέγγισης των διαφόρων μεταβλητών οικονομικών φαινομένων καθώς και της οικονομίας ευρύτερα⁴¹, χωρίς

33. Ανωτ. σημ. 31-32. Επίσης, Λ. Γεωργακόπουλος (1995³), 33 επ *Ο ίδιος* (2008), 3 επ *Βούτσης* (2000⁴), 131 επ.

34. Ανωτ. υπό nos 4-5.

35. Ανωτ. υπό no 4 και σημ. 28.

36. Ε. Περάκης (2018³), 38, 42 *Ψυχομάνης* (2018³), 11 επ.

37. Αντιπροσωπευτικά, *Δωρής* (1992), 84 επ, 92 επ *Παπανοκόλου* (2000), 122 επ *Φλάμπουρας* (2009), 6 επ, 8 *Φίλιος*

(2012), 59 επ, 64 επ *Ζουδιανός* (2015³), 149 επ, 153 επ *Γεωργιάδης* (2010), 15 επ *Ο ίδιος* (2018), 112 επ, 116 επ *Ο ίδιος* (2019³), 51 επ, 56 επ *Σταμάτης/Τάκης* (2018³), 240 επ, 254 επ *Σταμάτης* (2019³), 124 επ, 138 επ, 153 επ. Ακόμη, ανωτ. σημ. 24-25.

38. Ανωτ. σημ. 37.

39. *Πλιάκος* (2011), 5 επ, 45 επ, 87 επ *Ε. Περάκης* (2018³), 38, 42 *Ψυχομάνης* (2018³), 11 επ.

40. Ανωτ. σημ. 33, 37.

41. Μεταξύ υπερπληθώρας ελληνικής βιβλιογραφίας για τη σχέση νομικής και οικονομικής επιστήμης (βλ. και ανωτ. σημ. 22), Σ. Καρακαντάς, *Οικονομία και Δίκαιον*, Αρμ 1973, 257 επ *Ι. Ρόκας*, *Οικονομική και Νομική Επιστήμη*, Αφ. Α. Τσιριντάνη, 1980, 317 επ *Ο ίδιος* (2015³), 7 επ *Λιακόπουλος*, *Δίκαιο και Οικονομία*, σε: *Δίκαιο και Πολιτική*, τεύχ. 2, 1982, 111 επ *Δούβλης* (1986), 107 επ, 135 επ *Ο ίδιος* (1994), 24 *Ο ίδιος* (2001), 19 επ *Ο ίδιος* (2010), 90 *Βελέντζας* (1987), 155 επ *Ο ίδιος*, *Δίκαιο της Οικονομίας (Οικονομικό Δίκαιο)*, 2004, 63 επ *Γέμτος*, *Μεθοδολογικά προγράμματα στην Οικονομική και τη Νομική Επιστήμη και το πρόβλημα της διεπιστημονικής τους συνεργα-*

όμως στενά κατ' ανάγκην εννοιολογικά όρια ούτε υπαγόμενο εκ προοιμίου σε συγκεκριμένο δικαιοσύστημα ή κλασική ερμηνευτική μέθοδο, αλλά μάλλον προσομοιάζον με νομική συγκριτική μέθοδο⁴². Τούτο δε αδιακρίτως εάν πρόκειται για φυσικά ή πολύ περισσότερο για νομικά πρόσωπα και λοιπές αναγνωριζόμενες από το δίκαιο οντότητες.

7. Όσον αφορά και πάλι το Εμπορικό σε σχέση με το Οικονομικό Δίκαιο, είναι η ίδια η φύση τους που αποτελεί τη σημαντικότερη μεταξύ τους γέφυρα, ασχέτως λοιπών παραμέτρων⁴³. Άλλωστε δεν έχει καθόλου αμφισβητηθεί η και από πλευράς ακόμη ηπειρωτικοευρωπαϊκών δικαίων άμεση διαπλοκή όλων των γνωστών υποδιαιρούμενων κλάδων του Εμπορικού Δικαίου⁴⁴ με την οικονομία⁴⁵, χωρίς

σίας, ΝοΒ 1988, 1192 επ *Ο ίδιος*, Οικονομία και Δίκαιο - Οικονομικά για Νομικούς, τ. Α', 1995 *Ο ίδιος*, Οικονομία και Δίκαιο, τ. Α', 2003², 23 επ, 47 επ και τ. Β' (2001), 18 επ *Τάχος* (1992²), 35 επ *Βούτσης* (2000⁴), 156 *Ζευγώλης*, ΔΕΕ 2004, 26 επ *Λ. Γεωργακόπουλος* (2008), 171 επ *Πλιάκος* (2011), 1 επ *Π. Μπρακουμάτσος*, Ο ρόλος της ποινικής Δικαιοσύνης στην άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, σε: ΤΕΙ Καβάλας (2012), 75 επ *Ν. Μπάργμας* (τιμ. τόμ.), Δημόσια Οικονομικά και Δίκαιο, 2013, 15 επ *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2015), 15 επ, 53 επ, 205 επ, 255 επ *Μ. Δούβλη*, ΕλλΔνη 2015, 1002, 1015 *e-Θέμις* (2016), 3 επ *Γεωργιάδης* (2018), 163 επ. Ευρύτερα, *Φαρμακίδης*, Το Δίκαιο της Οικονομίας στην Κοινωνική Θεωρία, 1985, 19 επ, 57 επ *Ζ. Σκουλούδης*, Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο και στον οικονομικό ρόλο του, 1989, 21 επ *Σταθόπουλος*, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 2018⁵, 6. Τέλος, *Υ. Κρυνοί*, Economic crimes in international investment law, The International and Comparative Law Quarterly (ICLQ), 2018, 577 επ *Ο. Debat*, De quelques considérations économiques en droit fiscal bancaire et financier, Revue de Droit Bancaire et Financier (RDBF), no 2/2018, 11 επ *Μ. Chagny/M. Germain*, Les relations économiques entre droit commun et droits spéciaux, La Semaine Juridique (éd. Entreprises et Affaires), no 25/2018, 22 επ, 59 επ *Σ. Schweitzer/L. Floury*, Droit et économie, Paris, 2019.

42. *Λιακόπουλος* (1981), 38 επ, 41 επ, 49 επ, 52 επ *Λ. Γεωργακόπουλος*, ΔΕΕ 2002, 1055 επ.

43. Ανωτ. υπό nos 3-5 και σημ. 25.

44. Έναντι πολλών, *Λ. Γεωργακόπουλος* (1995²), 6 επ *Λιακόπουλος* (1998³), 43 επ *Βούτσης* (2000⁴), 29 επ *Σκαλίδης* (2007⁶), 67 επ *Ι. Ρόκας* (2015⁵), 41 *Ε. Περάκης* (2018²), 42 επ *Ψυχομάνης* (2018³), 9 επ, 19 επ *Ο ίδιος* (2019²), 19 επ *Παναγιώτου* (2019), 6.

45. Ανωτ. σημ. 41. Επιπρόσθετα, *Α.Ι. Λεβί*, Η επίδραση του οικονομικού βίου επί του Εμπορικού Δικαίου, Αρμ 1961, 113 επ *Λουκόπουλος*, Εμπορικών δικαίων και νέου προσανατολισμού της οικονομίας, ΕΕΝ 1962, 353 επ *Λιακόπουλος* (1981), 21 επ, 35, 45 επ, 60 επ, εξετάζοντας τη σχέση Οικονομικού Δικαίου και

απαραίτητα αυτό να συνεπάγεται κάποιου είδους συγχώνευση μεταξύ Οικονομικού και Εμπορικού Δικαίου⁴⁶. Η παραπάνω άλλωστε σχέση ενδυναμώνεται περισσότερο με το πέρασμα του χρόνου,

δικαίου του ελεύθερου ανταγωνισμού *Δούβλης*, ΠειρΝ 1981, 3 επ *Ο ίδιος*, Η ενοποιημένη διανομή, ΠειρΝομ 1982, 5 επ *Ο ίδιος* (1986), 107 επ, 150 επ, 215 επ *Ο ίδιος*, ΕλλΔνη 1991, 3 επ *Ο ίδιος*, Οι συμφωνίες franchising στα πλαίσια της ενοποιημένης διανομής *Δελτ.Δικ.ΕΤΕ*, τεύχ. Α', 1993, 61 επ *Ο ίδιος* (2001), 17 επ *Ο ίδιος*, ΧρΙΔ 2005, 961 επ, 964 επ, 967 επ *Βελέντζας* (1987), 79 επ *Ο ίδιος* (2007), 367 επ *Ο ίδιος*, Ο κρατικός οικονομικός παρεμβατισμός και ο οικονομικός δικαστής, σε: ΤΕΙ Καβάλας (2012), 231 επ *Ε. Περάκης*, Ένταξη του αθέμιτου ανταγωνισμού στο εμπορικό δίκαιο και στο οικονομικό δίκαιο, σε: Αθέμιτος ανταγωνισμός, 1996 (*επιμ. Ν. Ρόκας*), 20 επ *Ο ίδιος*, Η επίδραση του εταιρικού δικαίου στη λειτουργία των επιχειρήσεων, σε: ΤΕΙ Καβάλας (2012), 271 επ *Ο ίδιος* (2018²), 39 επ, 176 επ *Βούτσης* (2000⁴), 8 επ, 26 επ *Γέμτος* (2001), 165 επ, για τον ανταγωνισμό *Μάρκου* (2004), 35 επ, 37 *Ζευγώλης*, ΔΕΕ 2004, 26 επ *Ν. Ρόκας*, Εμπορικό Δίκαιο και Οικονομία, ΔΕΕ 2006, 341 επ *Κοτσίρης*, Το Εμπορικό Δίκαιο στο χώρο και το χρόνο, ΔΕΕ 2009, 6 επ *Χ. Αποστολόπουλος*, Σκέψεις σχετικά με την «πιο οικονομική προσέγγιση» στην πολιτική ανταγωνισμού, ΧρΙΔ 2009, 179 επ *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών*, Το εμπορικό δίκαιο και η οικονομική κρίση, 2010, 3 επ, 41 επ, 267 επ, 339 επ *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών*, Η ανταγωνιστική δραστηριότητα και η προστασία της, 2012, 33 επ, 105 επ, 185 επ, 307 επ *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2015), 205 επ, 255 επ *Α. Γαβαλά*, Η οικονομική αποτελεσματικότητα στον κοινοτικό έλεγχο συγκέντρωσης επιχειρήσεων, 2010, 3 επ, 10 επ, 37 επ, 55 επ, 73 επ, 81 επ *Δ. Καραντώνης*, Η οικονομική προσέγγιση στο κοινοτικό δίκαιο των συγχωνεύσεων, ΕΕμπΔ 2011, 795 επ *Β. Κιάντος*, Η οικονομική αυτονομία ως στοιχείο της έννοιας της επιχείρησης στο δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού, ΕπισκΕΔ, 2012, 43 επ *Τριανταφυλλάκης*, Οικονομική ελευθερία ή αποτελεσματικότητα ως προστατευτέο έννομο αγαθό στο δίκαιο κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2012), 163 επ, 166 επ, ο οποίος κάνει λόγο για «οικονομοποίηση της εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού στην ΕΕ («more economic approach»», 170 επ *Α. Μικρούλέα*, Το δίκαιο του ανταγωνισμού σε εποχές οικονομικής κρίσης, Τιμ. τόμ. Ν. Ρόκα, 2012, 519 επ *Π. Καλαμπούκα-Γιαννοπούλου*, Η επίδραση του έργου του δικαστή στην επιχειρηματική δραστηριότητα, σε: ΤΕΙ Καβάλας (2012), 1 επ *Α. Κοντογεωργίου*, Η αποσύνδεση του οικονομικού συμφέροντος από το μετοχικό δικαίωμα ψήφου, 2013, 7 επ, 85 επ, 100 επ *Λ. Αθανασίου κ.ά.*, Δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού, 2013, 17 επ *Ι. Ρόκας* (2015⁵), 4 επ, 7 επ, 9 επ *Χατζηγάγιος* (2015), 11 *Ψυχομάνης* (2018³), 10 επ, 12, 67 επ, 69, αναφερόμενος στη σχέση Εμπορικού Δικαίου και οικονομικής ανάλυσης του δικαίου.

46. Ανωτ. υπό no 4. Βλ. και *Λεβί*, Αρμ 1961, 113 επ *Μάρκου* (2004), 37 επ.

χαρακτηριστικό δε παράδειγμα συνιστά η καθοριστική εδραίωση τόσο στο Οικονομικό, όσο και στο Εμπορικό Δίκαιο του κομβικού ρόλου και της ανάγκης αποτελεσματικής προστασίας της περιουσίας φυσικών καθώς και νομικών προσώπων με όλα τα επιμέρους δικαιώματα που την απαρτίζουν, συμπεριλαμβανομένων βεβαίως των επιχειρηματικών στοιχείων, τούτο δε αδιακρίτως ως προς τα ευρωπαϊκά δίκαια ή την αγγλοαμερικανική έννομη τάξη⁴⁷.

Με τον τρόπο αυτόν, παρά το ότι το παραδοσιακό Εμπορικό Δίκαιο δεν διαθέτει ξεχωριστούς ερμηνευτικούς κανόνες από το κοινό δίκαιο (Αστικό Δίκαιο)⁴⁸, πλην ορισμένων εξαιρέσεων λόγω της ειδικής φύσης του πρώτου σε εσωτερικό και υπερεθνικό επίπεδο (εμπορικά ήθη και συνήθειες, διεθνείς εμπορικές πρακτικές - *lex mercatoria* κλπ)⁴⁹, έχει

47. K. Kerameus/Ph. Kozyriz, Introduction to Greek Law, Boston, 1993², 121 επ. Goode/McKendrick (2010⁴), 27 επ. N. Reboul-Maupin, Droit des biens, Paris, 2018⁷. P. Courbe/M. Latina, Droit des biens, Paris, 2019⁹. S. Schiller, Droit des biens, Paris, 2019⁹. R. Abbey/M. Richards, Property Law 2019-2020, Oxford, 2019¹². Για το αμερικανικό ειδικότερα δίκαιο, Clark/Ansay (1992), 199 επ. Ακόμη, Βελέντζας (1987), 73 επ., 131 επ. Δούβλης, ΕλλΔνη 1988, 847 επ. Ο ίδιος, ΧρΔ 2005, 961 επ., 964 επ., αναφερόμενος στην προκειμένη περίπτωση στο «Περιουσιακό Δίκαιο» (Property Law, Droit des biens) και συσχετίζοντάς το με το Εμπορικό Δίκαιο Λ. Γεωργακόπουλος (1995²), 18. Ο ίδιος (2008), 97 επ. Γ. Αρχανιωτάκης, Μεταβίβαση περιουσίας ή επιχείρησης, 1997, 316 επ. Τάχος, Προστασία και εκμετάλλευση της ιδιοκτησίας-περιουσίας στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, 2003, 3 επ., 193 επ. Μάρκου (2004), 19 επ., 23 επ., 31 επ. Ο ίδιος (2007), 94 επ., 154 επ., 167 επ., 271 επ. Χ. Σατλάνης, Η προστασία του δικαιώματος της ιδιοκτησίας-περιουσίας με βάση κυρίως τη νομολογία του ΕΔΔΑ, Αρμ 2007, 1877 επ. Πλιάκος (2011), 35 επ., 248 επ. Παναγιώτου, Η μεταβίβαση της επιχείρησης και η ευθύνη για τα χρέη της, 2011, 65 επ. Ο ίδιος (2019), 37 επ., 45 επ. Γ. Γιαννακόπουλος, Η άυλη οικονομική αξία επιχείρησης ως στοιχείο πληρότητας της αποζημίωσης στην αναγκαστική απαλλοτρίωση, ΝοΒ 2014, 481 επ. Α. Παϊζης, Η αντιμετώπιση της διασυννοριακής αφερεγγυότητας των ομίλων εταιριών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, 2019, 116 επ., χαρακτηρίζοντας ειδικότερα τη μεταφορά πραγματικής εταιρικής έδρας ως συγχώνευση περιουσιών.

48. Ανωτ. σημ. 33, 37, 40. Επίσης, Κ. Παμπούκης/Παπαδρόσου-Αρχανιωτάκη (2001⁴), 92 επ. Μάρκου (2007), 239 επ. Βλ. και Chagny/Germain, La Semaine Juridique (éd. Entreprises et Affaires), no 25/2018, 22 επ., 59 επ.

49. Ανωτ. σημ. 18. Ακόμη, Λιακόπουλος (1998³), 8 επ., 30 επ. Ν. Ρόκας (1998³), 13. Κ. Παμπούκης/Παπαδρόσου-Αρχανιωτάκη (2001⁴), 86 επ. Δούβλης, ΧρΔ 2005, 965. Ι. Ρόκας (2015⁵), 39. Ε. Περάκης (2018²), 33 επ., ο οποίος μάλιστα επισημαίνει

καταφέρει να επηρεάσει σημαντικά το κοινό δίκαιο, σε τέτοιο μάλιστα βαθμό ώστε να γίνεται βάσιμα λόγος για «εμπορικοποίηση» του Αστικού Δικαίου⁵⁰. Τα προηγούμενα εξάλλου δεν είναι χωρίς σημασία για την πρακτική σε κάθε περίπτωση προσέγγιση Οικονομικού και Εμπορικού Δικαίου ούτε σε σχέση με την επίσης γνωστή τάση «δημοσιοποίησης» του τελευταίου⁵¹, η οποία στην ουσία ενισχύει τον χαρακτηρισμό του Οικονομικού Δικαίου από μερίδα της επιστήμης ως έκφραση του κρατικού παρεμβατισμού στην οικονομία⁵².

8. Ενόψει των προεξετασθέντων συνολικά, εκείνο που φαίνεται να προκύπτει ως κοινή συνιστάμενη είτε από τη σκοπιά των ηπειρωτικοευρωπαϊκών εννόμων τάξεων είτε του αγγλοαμερικανικού δικαίου είναι η αναβάθμιση τόσο του Οικονομικού, όσο και του Εμπορικού Δικαίου σε κύριες συνιστώσες ενός υπό ευρύτερη σύλληψη Δικαίου της Οικονομίας και των Αγορών (Economy and Market Law, Droit de l' Economie et des Marchés). Τούτο μάλιστα χωρίς να συγχέεται το Οικονομικό Δίκαιο επιλεκτικά ως δίκαιο του όποιου οικονομικού συστήματος⁵³ ούτε ο ρόλος του να εξαντλείται σε μια νομική

την ανάγκη μιας «*more mercatorio*» ερμηνευτικής προσέγγισης των κανόνων του Εμπορικού Δικαίου. Ιδιαίτερα για τη *lex mercatoria*, Χ. Παμπούκης, Η *lex mercatoria* ως εφαρμοστέο δίκαιο στις διεθνείς συμβατικές ενοχές, 1996, 11 επ., 63 επ., 123 επ. Βούτσης (2000⁴), 173 επ. Μάρκου (2004), 74 επ. Σκαλίδης (2007⁶), 89 επ. Χατζηγάγιος (2015), 21 επ., 33 επ. Ε. Περάκης (2018²), 61 επ., 67 επ. Ψυχογιάννης (2018³), 41 επ. Σταθόπουλος (2018²), 59 επ. Σπηλιόπουλος (2020), 124. Τέλος, Goode/McKendrick (2010⁴), 4 επ., 1353 επ.

50. Λουκόπουλος (1980²), 13 επ. Κ. Παμπούκης, Συνέπειες της εμπορικότητας, 1986, 29 επ., 31. Λ. Γεωργακόπουλος (1995²), 9 επ., 159. Λιακόπουλος (1998³), 5 επ., 17, 53. Ν. Ρόκας (1998³), 1 επ. Βούτσης (2000⁴), 167 επ. Κ. Παμπούκης/Παπαδρόσου-Αρχανιωτάκη (2001⁴), 92 επ. Μάρκου (2004), 9 επ., 63 επ., 77 επ., 86 επ. Δούβλης, ΧρΔ 2005, 965. Ι. Ρόκας (2015⁵), 15 επ. Ε. Περάκης (2018²), 34 επ., 36 επ.

51. Από ήδη παλαιότερα, Α. Τσιριντάνης, Στοιχεία Εμπορικού Δικαίου, τεύχ. Α', 1962², 18 επ. Επίσης, Λουκόπουλος (1980²), 15 επ. Λιακόπουλος (1981), 55. Βούτσης (2000⁴), 126, 170 επ. Κ. Παμπούκης/Παπαδρόσου-Αρχανιωτάκη (2001⁴), 8 επ., 195 επ. Μάρκου (2004), 63 επ., 134 επ. Σκαλίδης (2007⁶), 70. Λ. Γεωργακόπουλος (2008), 149 επ. Ι. Ρόκας (2015⁵), 22 επ., 24 επ. Χατζηγάγιος (2015), 15 επ. Ε. Περάκης (2018²), 37 επ. Παναγιώτου (2019), 3 επ., 5.

52. Έτσι, Ε. Περάκης (2018²), 37 επ. Ακόμη, ανωτ. σημ. 30.

53. Ανωτ. σημ. 22. Σχετικά και Λ. Γεωργακόπουλος (2008), 39 επ.

ανάλυση της οικονομίας⁵⁴, κυρίως δε ανεξάρτητα από την πεποίθηση περί του αν αυτό αποτελεί ή όχι νέο αυτόνομο δικαιοκώλο στο διαχωριστικό πεδίο δημοσίου - ιδιωτικού δικαίου⁵⁵. Έτσι, το Οικονομικό Δίκαιο ως αξιόλογη ουσιαστικά προσπάθεια συστηματικής νομικής σύλληψης του οικονομικού γίγνεσθαι⁵⁶ επισπεύδει και για το Εμπορικό Δίκαιο τα επιβαλλόμενα σήμερα εκσυγχρονιστικά βήματα υπέρβασης των αυστηρών ορίων του αποκλειστικού κριτηρίου της εμπορικότητας υπό το αντικειμενικό και υποκειμενικό σύστημα⁵⁷ υπέρ ενός καθαρού συστήματος της εμπορικής επιχείρησης⁵⁸, όπως

54. Ανωτ. σημ. 24.

55. Ανωτ. υπό nos 3-6. Αντίθετος ο Βελέντζας (τ. Ι, 1987), 83 επ. *Ο ίδιος* (1987), 38 επ. *Ο ίδιος* (2004), 120 επ, με παραπομπές. Υπό το πρίσμα της μικτής φύσης του ενωσιακού Οικονομικού Δικαίου, Σπηλιόπουλος (2020), 149 επ.

56. Ανωτ. σημ. 25.

57. Ανωτ. υπό no 3.

58. Δούβλης, ΧρΔ 2005, 965, 968 *Ε. Περάκης* (2018²), 176 επ. Για την ήδη πιστοποιημένη διαχρονικά θέση της νομικής έννοιας της επιχείρησης γενικότερα στο Εμπορικό Δίκαιο σε συνάρτηση με την οικονομική - περιουσιακή της διάσταση (ανωτ. σημ. 47), Θ. Μητρούλης, Η έννοια της «επιχειρήσεως» εν τω Εμπορικό δικαίω, ΕΕμπΔ 1951, 121 επ. Γ. Κωστάρας, Η έννοια της επιχειρήσεως και οι αν. 239/67 και 285/68, ΕΕΝ 1968, 511 επ. *Ο ίδιος*, Και πάλιν η έννοια της επιχειρήσεως, ΕΕΝ 1968, 849 Α. Κιάντου-Παμπούκη, Εγχειρίδιον Εμπορικού Δικαίου, τ. Ι, 1975², 98 επ. Λουκόπουλος (1980²), 187 επ. Λ. Γεωργακόπουλος (1995²), 228 επ. *Ο ίδιος* (2008), 27 επ. Λιακόπουλος (1998²), 50 επ, 274 επ, με αμφισβήτηση πάντως ως προς την ανάδειξη της επιχείρησης σε κύριο ή συμπληρωματικό κριτήριο εμπορικότητας Ν. Ρόκας (1998²), 2 επ, 6, 10, 40 επ. Βούτσας (2000⁴), 21, 215 επ, 333 επ. Κ. Παμπούκης/Παπαδρόσου-Αρχανιωτάκη (2001⁴), 24 επ, 34 επ, 39 επ. Μάρκου (2004), 3 επ, 20 επ, 158 επ, 163 επ. Α. Βαλτιούδης, Πώληση επιχείρησης, 2005, 3 επ. Σκαλιόδης (2007²), 104 επ, 110 επ, 259 επ. Πλιάκος (2011), 115 επ. Παναγιώτου (2011), 35 επ, 51 επ, 70 επ. *Ο ίδιος* (2019), 5 επ, 9 επ, 23 επ, 26 επ, 29 επ, 36 επ, 43 επ, 181 επ, 184 Χατζηγάγιος (2015), 96 επ. Ψυχομάνης (2019²), 81 επ. Όσον αφορά ειδικότερα στην έννοια της επιχείρησης στο πεδίο του δικαίου του ανταγωνισμού, Γ. Καρύδης, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Επιχειρήσεων και Ανταγωνισμού, 2004, 83 επ, 250 επ. Αθανασίου κ.ά (2013), 6 επ, 12 επ, 28 επ, 107 επ. Γ. Αργυρός/Α. Δεδούλη-Λαζαράκη, Ευρωπαϊκή Ένωση και το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Οικονομίας, 2018, 412 επ. Τριανταφυλλάκης, Δίκαιο Ελεύθερου Ανταγωνισμού, 2020⁴, 12 επ, 247 επ. Σπηλιόπουλος (2020), 473 επ. Επίσης, Champaud/J. Paillusseau, L'entreprise et le droit commercial, Paris, 1970, 36. Paillusseau/J. Barthélémy, Mais qu'est-ce que l'entreprise? La Semaine Juridique (éd. Entreprises et Affaires), no 49/2018, 20 επ. Τέλος, βλ. το θεωρού-

άλλωστε θα αναλυθεί και στη συνέχεια. Προς την κατεύθυνση άλλωστε αυτήν καθοριστική υπήρξε και συνεχίζει να είναι η συνεχώς αυξανόμενη επιρροή του κοινοτικού-ενωσιακού δικαίου στο πλαίσιο λειτουργίας κυρίως της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) από το 1993 καθώς και της Ευρωζώνης από το 2002 («κοινοτικοποίηση» των εθνικών δικαίων της Ε.Ε - *communitarization, communautarisation*)⁵⁹. Αδιάφευση περί αυτού απόδειξη αποτελεί, μεταξύ πολλών άλλων, η ραγδαία εξέλιξη του Ευρωπαϊκού Τραπεζικού Δικαίου (European Banking Law, *Droit bancaire euroréen*) με περαιτέρω σταθερή διεθνή επέκταση της ενοποίησης του χρηματοπιστωτικού χώρου⁶⁰ καθώς και η καίρια σημασία ευρεία

μενο κλασικό πλέον έργο, G. Ripert, *Aspects juridiques du capitalisme moderne*, Paris, 1951², 214 επ.

59. Δούβλης, ΧρΔ 2005, 961 επ, 965 επ. *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2017, 594 επ. *Ο ίδιος*, Η Ευρωπαϊκή Διαταγή Δέσμευσης Λογαριασμού και η εφαρμογή της σε σχέση με την Ελληνική Τραπεζική Νομοθεσία, ΔΕΕ 2018, 562, 564. *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Λογιστών*, Κοινοτικό Δίκαιο και Εμπορικό Δίκαιο, 2007, 47 επ, 163 επ, 217 επ, 377 επ. Ακόμη, Λ. Γεωργακόπουλος (1995²), 215 επ. Κοτσίρης, Εμπορικό Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2001, 179 επ, 273 επ, 296 επ, 335 επ. *Ο ίδιος*, Κοινοτικό δίκαιο και εμπορικό δίκαιο, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Λογιστών* (2007), 3 επ. *Ο ίδιος*, Το Εμπορικό Δίκαιο στο χώρο και το χρόνο, ΔΕΕ 2009, 6 επ. *Ο ίδιος*, Ευρωπαϊκό Εμπορικό Δίκαιο, 2018², 158 επ, 234 επ, 259 επ, 290 επ. Βούτσας (2000⁴), 178 επ, 184 επ. Χ. Παμπούκης (επιμ.), Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών, 2009, 57 επ. Πλιάκος (2011), 7. Χατζηγάγιος (2015), 43 επ, 250 επ. *Ε. Περάκης* (2018²), 59 επ. Ψυχομάνης (2018²), 34 επ. Ευρύτερα, Αργυρός/Δεδούλη-Λαζαράκη (2018), 141 επ, 289 επ, 363 επ, 388 επ.

60. Ενδεικτικά, Δούβλης (2003), 27 επ, 42 επ, 237 επ. *Ο ίδιος*, ΕΤΡΑΕΧρΔ 2003, 31 επ. *Ο ίδιος*, Διασυνοριακές μεταφορές πιστώσεων, συναλλαγές με μέσα ηλεκτρονικής πληρωμής και διακανονισμός συστημάτων πληρωμών καθώς και αξιολογήσεων, σε: Δούβλης/Μπώλος (επιμ.), ΔικΠΚ (2008), τ. ΙΙ, 1085 επ. *Ο ίδιος*, Ζητήματα είσπραξης τραπεζικών απαιτήσεων και προώθησης προϊόντων καταναλωτικής πίστης υπό το πρίσμα προστασίας των ηλεκτρονικών προσωπικών δεδομένων, ΔΕΕ 2009, 764 επ, 773. *Ο ίδιος*, Ο έλεγχος για το ξέπλυμα μαύρου χρήματος στους χρηματοπιστωτικούς ομίλους εντός και εκτός ΕΕ, ΕΛΔνη 2011, 1285 επ, 1289 επ, 1293 επ, 1295 επ. *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2014, 916 επ, 925 επ, 927 επ. *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2015, 780, 786. *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2017, 593 επ, 596 επ, 598 επ. Στεφάνου/Κάρτσος, Επίκαιρα θέματα Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Τραπεζικού Δικαίου, 2006, 1 επ. Ι. Βενιέρης, Κοινοτικά Πιστωτικά Ιδρύματα, 2006, 23 επ, 203 επ. Γκάρτσος, 50 χρόνια Ευρωπαϊκή Κοινότητα: τα στάδια διαμόρφωσης του ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού δικαίου, Δελτ.ΕΕΤ, τεύχ. 48/2007, 8 επ. *Ο ίδιος*, Η εξέλιξη του χρηματοπιστωτικού δικαίου - Πρέπει να προχωρεί το κοινοτικό

κοινοτική-ενωσιακή εναρμόνιση του εταιρικού εν γένει δικαίου⁶¹. Σημειώνεται εξάλλου ρόλο στην

δίκαιο με γενικές αρχές ή με λεπτομερείς ρυθμίσεις (rules v. principles); σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων* (2007), 285 επ. *Ο ίδιος*, Ορισμός και οριοθέτηση του Ευρωπαϊκού Τραπεζικού Δικαίου, ΔΕΕ 2008, 430 επ. *Ο ίδιος*, Εισαγωγή στο Διεθνές Χρηματοπιστωτικό Δίκαιο, 2011, 113 επ, 219 επ. *Χ. Παμπούκης* (2009), 827 επ. *Ψυχομάνης*, Δίκαιο του Τραπεζικού Συστήματος - Οι τράπεζες και η εποπτεία τους, 2009², 23 επ, 187 επ. *Ν. Ρόκας/Γκόρτσος κ.ά.*, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 2016³, 89 επ. *Α. Δονάτου*, Συγκριτική ανάλυση των Συμφώνων της Επιτροπής της Βασιλείας, ΔΕΕ 2018, 190 επ. *Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου*, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, 2019, 3 επ, 21 επ. Επίσης, *Μ. Δούβλη*, ΕλλΔνη 2015, 1000 επ, 1005 επ, 1011 επ, 1013 επ. *Η ίδια*, Η ειδική εκκαθάριση πιστωτικών ιδρυμάτων - Θεσμικό πλαίσιο, Μεταβολές και Προοπτικές ενόψει ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Ένωσης, ΕλλΔνη 2016, 1623 επ, 1631 επ, 1634. *Σηλιόπουλος* (2020), 153, 421, 662 επ, 699 επ. Τέλος, *B. Sousi-Roubi*, Droit bancaire européen, Paris, 1995. *P-E. Partsch*, Droit bancaire et financier européen, Paris, 2016². *F. Dekeuwer-Défossez et al.*, Droit bancaire, Paris, 2016¹. *J-V. Louis*, La réforme de l' Union Européenne: vers un achèvement de l' Union Bancaire ? Cahiers de Droit Européen, 2018, 315 επ. *Ph. Neau-Leduc et al.*, Droit bancaire, Paris, 2018⁶. *J. Lasserre-Capdeville et al.*, Droit bancaire, Paris, 2019². *M.P. Chiti/V. Santoro*, The Palgrave Handbook of European Banking Union Law, Switzerland, 2019. *M. Haentjens et al.*, European Banking and Financial Law, London, 2020².

61. Ανωτ. σημ. 59. Επιπλέον διαχρονικά, *Δούβλης*, Η εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου των εταιριών με το κοινοτικό δίκαιο, 1983, 17 επ, 23 επ, 97 επ. *Ο ίδιος* (1986), 15, 37 επ, 71 επ, 83 επ, 209 επ, 213 επ, 218. *Ο ίδιος*, Η οργάνωση και λειτουργία του Μητρώου Ανώνυμων Εταιριών, ΕλλΔνη 1990, 707 επ. *Ο ίδιος*, Η νομική ρύθμιση των εταιριών αμοιβαίας εγγύησης στη Γαλλία και η προοπτική εισαγωγής του θεσμού στην Ελλάδα, Δελτ.ΕΕΤ, τεύχ. 42/1994, 44 επ. *Ο ίδιος*, Η επίδραση του κοινοτικού δικαίου στο ελληνικό εταιρικό δίκαιο, σε: Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας - ΔικΑΕ (επιμ. *Ε. Περάκης*), τ. 1-Εισαγ. IV, 2002², 105 επ, με εκτεταμένη βιβλιογραφία. *Ο ίδιος* (2003), 59. *Ο ίδιος*, ΧρΔ 2005, 967. *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2015, 775, 779 επ. *Κοτσίρης* (2001), 342. *Ο ίδιος* (2018³), 980 επ, 1015 επ. *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων*, Σύγχρονα ζητήματα εταιρικής ευθύνης, 2003, 610 επ. *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων*, Η οργάνωση της επιχείρησης των κεφαλαιουχικών εταιριών, 2004, 385 επ. *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων* (2007), 49 επ, 63 επ, 77 επ, 95 επ, 113 επ, 469 επ. *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων*, Τάσεις και Προοπτικές του Δικαίου της Ανώνυμης Εταιρίας, 2009, 285 επ, 475 επ. *Βούτσας*, Εταιρία Εμπορικού Δικαίου, 2004², 60 επ. *Κιάντος*, Ιδιωτικό Δίκαιο του Διεθνούς Εμπορίου, 2005⁴, 175 επ. *Ε. Περάκης*, Η «Ελληνική» Ευρωπαϊκή Εταιρία (Societas Europaea), 2006, 17 επ, 43 επ, 54 επ, 70 επ. *Ο ίδιος*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 11. *Μάρκου* (2007), 22 επ, 329 επ, 356

αναμόρφωση του Εμπορικού Δικαίου καταλαμβάνει αφενός μεν η έντονη απούλοποίηση (ηλεκτρονικοποίηση) των οικονομικών - εμπορικών δικαιωμάτων⁶², αφετέρου δε η υπερεθνικοποίηση όλων των κλάδων του μέσω της υπογραφής διεθνών δεσμευτικών συμβάσεων, συναλλακτικής επιβολής ομοιομορφων εμπορικών όρων κλπ, εξελίξεις που στην προκειμένη περίπτωση εμφανίζουν καθοριστική επιρροή ασχέτως «οικογένειας» δικαίου (ηπειρωτικοευρωπαϊκού/αγγλοαμερικανικού)⁶³.

επ. *Χ. Παμπούκης* (2009), 82 επ, 100 επ, 117 επ, 136 επ. *Χατζηγάγιος*, Η Ευρωπαϊκή Εταιρία, 2009, 49 επ, 103 επ, 177 επ. *Ο ίδιος*, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, 2015², 87 επ, 125 επ, 276 επ, 899 επ, 932 επ. *Τ. Συνοδινού*, *Ε. Κινητή*, σε: *Β. Αντωνόπουλος/Σ. Μούζουλας* (επιμ.), Ανώνυμες Εταιρίες, τ. Ι, 2013, αντίστοιχα 23 επ, 121 επ. *Ν. Δαβράδος*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 85. *Α. Μεταλληνός*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 293 επ, 296. *Ρ. Γιοβαννόπουλος*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 362 επ. *Ι. Ρόκας*, Εταιρίες, 2019⁶, 250 επ. *Αλεξανδρίδου*, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, 2019³, 27 επ, 199 επ, 514 επ. *Ν. Ρόκας*, Εμπορικές Εταιρίες, 2019⁹, 29 επ, 513 επ. *Παναγιώτου* (2019), 657 επ. *Α. Αλεξανδροπούλου*, Οι πρόσφατες προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εξέλιξη του εταιρικού δικαίου, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων*, Οι αναμορφώσεις του Εταιρικού Δικαίου 2018-2019, 2019, 385 επ. *Η ίδια*, Οι ευρωπαϊκές νομοθετικές προτάσεις για τη διασυννοριακή κινητικότητα των εταιριών και τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων και διαδικασιών στο εταιρικό δίκαιο, ΔΕΕ 2019, 507 επ. *Μ. Περάκης*, Εταιρικό Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε: Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρίας - ΔΑΕ (επιμ. *Γ. Σωτηρόπουλος*), τ. 1, 2020, 31 επ, 39 επ, 227 επ. *Σηλιόπουλος* (2020), 369 επ.

62. Αντιπροσωπευτικά, *Δούβλης*, Το αποθετήριο των χρηματοπιστωτικών τίτλων σύμφωνα με τη νέα νομοθεσία για τα Χρηματιστήρια Αξιών, ΕλλΔνη 1992, 254 επ. *Ο ίδιος*, ΧρΔ 2005, 964. *Γ. Μιχαλόπουλος*, Απούλοποίηση τίτλων κυρίως μετοχών, 1999, 35 επ, 138 επ. *Σταθόπουλος* (2018⁵), 61 επ.

63. Ανωτ. σημ. 49. Ακόμη, *Λ. Γεωργακόπουλος*, Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου, τ. 1/τεύχ. 2 - Εταιρείες και Συνδεδεμένες Επιχειρήσεις, 1996², 6 επ, 259 επ. *Ο ίδιος* (2008), 157 επ, 189 επ. *Λιακόπουλος* (1998³), 8 επ, 62 επ, 65 επ. *Βούτσας* (2000⁴), 173 επ. *Σ. Μπαζίνας*, Σύγχρονες τάσεις στο διεθνές εμπορικό δίκαιο: το έργο της Επιτροπής των Η.Ε. για το Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο (UNCITRAL), ΚριΕ 2003, 117 επ. *Μάρκου* (2004), 74 επ. *Ο ίδιος* (2007), 339, αναφερόμενος στην έλλειψη ευρωπαϊκού αστικού δικαίου. *Δούβλης*, ΧρΔ 2005, 961 επ, 963 επ, 965 επ, 967 επ. *Κιάντος* (2005⁴), 503 επ, 848 επ, 1199 επ. *Ν. Ρόκας*, Η διεθνοποίηση του δικαίου της ανώνυμης εταιρίας, ΕΕμπΔ 2005, 1 επ. *Χ. Παμπούκης* (2009), 8 επ, 223 επ, 275 επ. *Δ. Αναγνωστοπούλου*, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών - Η Ευρωπαϊκή Διάσταση, 2012, 69 επ, 119 επ, 259 επ. *Μπώλος*, Οι συμβάσεις εμπορικής διαμεσολάβησης στις διεθνείς συναλλαγές, 2012, 1 επ. *Ι. Ρόκας* (2015⁵), 38 επ. *Χατζηγάγιος* (2015), 33 επ, 61 επ. *Κοτσίρης* (2018³), 913 επ.

Τέλος, θα ήταν παράλειψη να μην επισημανθεί, ότι οι ανωτέρω διακυμάνσεις και μεταβολές του Εμπορικού Ιδιαίτερα Δικαίου μέσω και της ανέλιξης του Οικονομικού Δικαίου δεν είναι άσχετες με την πανθομολογούμενη αυξανόμενη διείσδυση του αμερικανοαγγλικού δικαίου στις σύγχρονες οικονομικές συναλλαγές παγκοσμίως⁶⁴, γεγονός που με τη σειρά του προκάλεσε και το ενοποιητικό φαινόμενο της ανάδυσης υπό ευρεία κλίμακα του Δικαίου των Συναλλαγών (Business Law, Law of Business Transactions, Droit des Affaires)⁶⁵. Πρόκειται

Ε. Περάκης (2018²), 60 επ *Ψυχομάνης* (2018³), 35 επ *Κ. Χορτάτος*, Ο ρόλος της Διεθνούς Εθιμικής Πρακτικής στην ανάπτυξη του Διεθνούς Δικαίου, 2019, 15 επ, 53 επ. Ιδιαίτερα για τις διεθνείς και ευρωπαϊκές προσπάθειες ομογενοποίησης του Αστικού Δικαίου, *Δούβλης*, ΧρΙΔ 2005, 963 επ, 966, όπου γίνεται λόγος για τις άκαρπες έως τώρα προσπάθειες δημιουργίας Ευρωπαϊκού Αστικού Δικαίου με βάση το Δίκαιο των Συμβάσεων *Γεωργιάδης*, Προς ένα κοινό Ευρωπαϊκό Αστικό Κώδικα: Ουτοπία ή πιθανότητα; σε: *Ο ίδιος*, Αναζητώντας το Δίκαιο, 2017, 57 επ *Σταθόπουλος* (2018⁵), 44 επ.

64. *Δούβλης*, ΧρΙΔ 2005, 962 επ, 968.

65. Παρεμφερώς, ανωτ. σημ. 33. Επίσης, μεταξύ υπερπληθώρας έργων ενδεικτικά, *Goode/McKendrick* (2010), 69 επ, 155 επ *D. Kelly et al.*, Business Law, London, 2017³. *J. Marson/K. Ferris*, Business Law, Oxford, 2018. *J.W. Head*, Global Business Law, Durham-N. Carolina, 2018⁴, 3 επ, 101 επ, 635 επ *H. Cheeseman*, Business Law, UK, 2018¹⁰. *A.W. Langvardt et al.*, Business Law, USA, 2019¹⁷. *J. Scott Storach/J. Ellis*, Business Law 2019-2020, Oxford, 2019²⁷. *L. Avout*, La France et l'Allemagne en quête d'un droit des affaires commun, La Semaine Juridique (éd. Entreprises et Affaires), no 22-23/2019, 22 επ *R. Cabrillac*, Un Code européen des affaires, une chance pour la construction européenne, Rec. Dalloz, 2019, 1191 επ *L. Vogel*, Droit européen des affaires, Paris, 2019². *D. Legeais*, Droit commercial et des affaires, Paris, 2020²⁶. Ακόμη, *Κ. Ρόκας*, Το εμπορικό δίκαιο ως δίκαιο των εμπορικών συναλλαγών, ΕΕμπΔ 1953, 1 επ *Δούβλης*, ΠειρΝομ 1982, 5 επ, 23 *Ο ίδιος*, Αφ.Κ. Ρόκαν 1985, 150 *Ο ίδιος* (1986), 17 *Ο ίδιος*, ΕλλΔνη 1988, 847 επ, 850 *Ο ίδιος*, Δελτ.Δικ.ΕΤΕ 1993, 61 επ *Ο ίδιος* (1994), 24, 271, 273 *Ο ίδιος* (2001), 20 *Ο ίδιος*, ΕΤρΑΕΧρΔ 2003, 53 *Ο ίδιος*, ΧρΙΔ 2005, 963 επ *Βελέντζας*, Δίκαιο και Τεχνική των Συναλλαγών σε Εσωτερικό και Διεθνές Επίπεδο, 1993, 18 επ, 29 επ, 36 επ *J. Velenzas*, Greek Law of Business Transactions, 2003, 24 επ, 34 επ, 42 επ *Λ. Γεωργακόπουλος* (1995²), 37 *Κέντρο Έρευνας Δικαίου των Συναλλαγών (ΚΕΔΣΥ)*, 1^ο Συνέδριο Διαβαλκανικής Νομικής Συνεργασίας, 1997, 25 επ, 72 επ, 105 επ *Βούτσας* (2000⁴), 20 επ, 131 *Μάρκου* (2004), 133 επ *Κοσίρης*, Το εμπορικό δίκαιο στο πνεύμα της παγκοσμιοποίησης, σε: *Σύγχρονα Προβλήματα Εμπορικού Δικαίου*, 2004, 21 επ *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2009, 6 επ. Από γενικά έργα, *Χ. Παμπούκης* (2009),

για κίνηση διεύρυνσης στην ουσία του πεδίου του Δικαίου των Συμβάσεων (Contract Law, Droit des contrats)⁶⁶. Μέσω αυτού κατάφερε τελικά να επιλυθεί και το πρόβλημα ένταξης όλων εκείνων των αμερικανικής προέλευσης συμβατικών μορφών της σύγχρονης οικονομίας (franchising/δικαιόχρηση ή δικαιόχρησία, leasing/χρηματοδοτική μίσθωση, factoring/πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων, forfaiting/πώληση επιχειρηματικής απαίτησης, consulting/παροχή επιχειρηματικών συμβουλών, management/διοίκηση/διαχείριση επιχείρησης, time-sharing/χρονομεριστική μίσθωση, integrated distribution/ενοποιημένη διανομή κ.ά), που τα ηπειρωτικοευρωπαϊκά δίκαια αντιμετώπιζαν μάλλον αμήχανα χαρακτηριζοντάς τις ως ανώνυμες ή μη ρυθμισμένες ή μεικτές συμβάσεις, κοινώς συμβάσεις *sui generis* (ειδικής μορφής)⁶⁷.

8 επ, 29 επ *Αναγνωστοπούλου* (2012), 49 επ, 757 επ *Καρύδης*, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Συναλλαγών, 2012, 3 επ, 87 επ, 465 επ *Καλαμούκα-Γιαννοπούλου*, Δίκαιο Συναλλαγών - Ειδικά Θέματα, 2013, 4 επ, 109 επ *Γεωργιάδης* (2018), 481 επ.

66. Ανωτ. σημ. 31, 63, 65. Επίσης, *Γέμος* (2001), 108 επ *Δούβλης*, ΧρΙΔ 2005, 963, 966, 968 *Ανδρουλιδάκη-Δημητριάδη* (2006), 21 επ *M. Stathopoulos/A. Karampatzos*, Contract Law in Greece, 2017⁴. Τέλος, *Tepper* (2014³) *Knapp et al.* (2019) *B. Fauvarque-Cosson et al.*, Droit européen des contrats, Paris, 2019 *T.T. Arvind*, Contract Law, Oxford, 2020².

67. Επιλεκτικά, *Δούβλης*, ΠειρΝ 1982, 5 επ *Ο ίδιος*, ΕλλΔνη 1991, 3 επ *Ο ίδιος*, Δελτ.Δικ.ΕΤΕ 1993, 61 επ *Ο ίδιος*, ΧρΙΔ 2005, 967 *Φαρμακίδης*, Η σύμβαση αποκλειστικού διανομέα, 1990, 7 επ *Χ. Χρυσάνθης*, Forfaiting - Χρηματοδότηση εξαγωγών, 1991, 11 επ *Βελέντζας* (1993), 111 επ *Ο ίδιος*, Εισαγωγή στο Δίκαιο των Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών, 2002², 105 επ *Velenzas* (2003), 55 επ *Ο ίδιος*, Τράπεζες - Τραπεζικές Εργασίες, 2010, 1450 επ, 1477 επ *Π. Παπαρσενίου*, Η σύμβαση χρηματοδοτικής μίσθωσης, 1994, 7 επ, 67 επ *Β. Βάθης*, Η σύμβαση Factoring, 1995, 13 επ, 25 επ, 33 επ, 63 επ *Ψυχομάνης*, Το Factoring ως σύμβαση πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων, 1996, 4 επ, 19 επ, 47 επ, 76 επ, 91 επ *Ο ίδιος*, Τραπεζικό Δίκαιο - Δίκαιο Τραπεζικών Συμβάσεων, τεύχ. ΙΙ, 2010⁶, 275 επ, 387 επ και τεύχ. ΙΙΙ, 2015, 1 επ, 17 επ *Ο ίδιος* (2018³), 383 επ *Κ. Αλεπάκος*, Οιδιαιτερότητες και η Νομολογιακή αντιμετώπιση της Σύμβασης Δικαιόχρησης (FRANCHISING), σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων*, Σύγχρονα ζητήματα εταιρικού δικαίου, 1995, 151 επ, 165 επ, 174 επ *Λακόπουλος* (1998³), 191 επ, 194 επ *Λ. Γεωργακόπουλος*, Εγχειρίδιο Εμπορικού Δικαίου, τ. 2/τεύχ. 2 - Εμπορικές Συμβάσεις Υψηρεσιών, 1999², 414 επ, 433 επ, 435 επ, 438 επ, 441 επ *Δ. Κωστάκης*, Franchising - Νομική και Επιχειρηματική Διάσταση, 2002², 33 επ, 55 επ, 71 επ, 169 επ *Ο ίδιος*, Οι ρήτρες απαγόρευσης ανταγωνισμού στις Συμβάσεις Δικαιόχρησης (Franchise), σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων* (2012), 403 επ *Α. Τσου-*

Γ. Η διασύνδεση Οικονομικού και Εμπορικού Δικαίου με τη σύγχρονη Διοίκηση Επιχειρήσεων

9. Εφόσον βάσει των όσων προηγήθηκαν αναδεικνύεται η πολλαπλή διασύνδεση της Οικονομικής και Νομικής επιστήμης⁶⁸, είναι απολύτως φυσικό γνωσιολογικά στοιχεία της μιας να έχουν εισχωρήσει στην άλλη και αντίστροφα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο λογιστικός - ελεγκτικός κλάδος, ο οποίος ενώ κατατάσσεται στις οικονομικές επιστήμες, από ήδη παλαιότερα διατηρούσε ένα αρκούντως σημαντικό τμήμα του με νομικό περιεχόμενο, ιδίως δε σε σχέση με το Εμπορικό Δίκαιο. Τούτο σήμερα πιστοποιείται αδιαμφισβήτητα ως περαιτέρω ισχύον σε εθνικό, ενωσιακό καθώς και διεθνές επίπεδο προκειμένου κατ' αρχάς για τους κλασικούς δικαιοκούς κανόνες, που αφορούν αφενός μεν στην επέκταση της πλήρους ηλεκτρονικής πλέον

ροή, Η σύμβαση μάντζιμντ (Η σύμβαση διοίκησης επιχείρησης), ΚριΕ 2002, 81 επ. Ν. Γκοτσοπούλου, Ηλεκτρονικό εμπόριο και δικαιόχρηση (franchising), ΔΕΕ 2002, 250 επ. Χ. Τσενέ, Η προστασία της συμβατικής ελευθερίας του διανομέα κατά τη σύναψη των συμβάσεων-πλαίσιο διανομής, ΔΕΕ 2003, 272 επ. Γ. Μπαμπέτας, Καθετοποίηση ή δίκτυο διανομής; Νομικοί προβληματισμοί, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημών* (2004), 265 επ, 271 επ, 281 επ. Χ. Μαστροκώστας, Έννοια της σύμβασης εμπορικής διανομής, 2005, 17 επ, 91 επ. Ε. Περβολάρη, Η δημοσιότητα στο Leasing, στο Factoring και στο πλασματικό ενέχυρο, 2006, 5 επ, 65 επ, 97 επ. Σκαλίδης (2007⁶⁹), 320 επ, 336 επ, 341 επ. Π. Μάζης, Η χρηματοδοτική μίσθωση - Leasing, 2010, 7 επ, 21 επ, 31 επ, 49 επ. Πλιάκος (2011), 213 επ, 217 επ. Μπίλος (2012), 15 επ, 22 επ, 28 επ, 246 επ. Καλαμπούκα-Γιαννοπούλου, Οι ρήτρες αποκλειστικότητας στο δίκαιο του ανταγωνισμού, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημών* (2012), 377 επ. Γεωργιάδης, Νέες μορφές συμβάσεων, 2015⁷⁰, 1 επ, 25 επ, 133 επ, 191 επ, 221 επ, 295 επ, 329 επ, 381 επ. Ι. Ρόκας (2015⁷⁰), 138 επ, 140 επ, 149 επ. Ο ίδιος (2019⁷⁰), 235 επ. Χατζηγάγιος (2015), 537 επ, 551 επ, 801 επ, 830 επ, 845 επ. Ν. Ρόκας/Γκόρτσος κ.ά. (2016⁷⁰), 638 επ, 643 επ, 645 επ. Δ. Λαδάς (επιμ.), Τραπεζικές Συναλλαγές, 2016, 148 επ, 157 επ, 159 επ. Χ. Σκαλίδης, Σύμβαση διανομής καυσίμων και δίκτυο διανομής καυσίμων, 2017, 1 επ, 49 επ, 273 επ. Ε. Περάκης (2018⁷⁰), 230 επ, 239 επ, 241 επ. Σταθόπουλος (2018⁷⁰), 211 επ, 214 επ, 894 επ. Ε. Μαργαρίτης, Οιοει εταιρικές συμβάσεις: ο «πρίτος δρόμος» μεταξύ ανταλλακτικών και εταιρικών συμβάσεων, ΧριΔ 2018, 174 επ. Π. Αρμαμέντος, Αποκλειστική διανομή και εμπορική αντιπροσωπεία κατά το ελληνικό δίκαιο, ΝοΒ 2019, 167 επ. Κ. Παντελίδου, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 2019, 42 επ. Β. Τριανταφυλλίδης, Συμβάσεις παροχής υπηρεσιών, 2019, 72 επ. Τέλος, Ch. Gopal/H. Cypress, Integrated Distribution Management, UK, 1993. Goode/McKendrick (2010), 177 επ. M. Malaurie-Vignal, Droit de la distribution, Paris, 2017⁷⁴.

68. Ανωτ. σημ. 41, 45.

τήρησης των εμπορικών βιβλίων και λοιπών φορολογικών στοιχείων για κάθε μορφής επιχειρηματική δραστηριότητα⁶⁹, αφετέρου δε στα περί λογιστικού ελέγχου και σύνταξης οικονομικών καταστάσεων των κεφαλαιουχικών ειδικότερα εταιρειών, αλλά και του Δημοσίου κατ' αναλογία⁷⁰. Η διαπίστωση αυτή με

69. Λουκόπουλος (1980⁶⁹), 167 επ. Α. Γεωργακόπουλος (1995⁶⁹), 117 επ. Ν. Ρόκας (1998⁶⁹), 37 επ. Βούτσας (2000⁶⁹), 296 επ. Κ. Παμπούκης/Παπαδρόσου-Αρχανιωτάκη (2001⁶⁹), 280 επ, 285 επ, 308 επ. Κοτσίρης (2001), 342. Ο ίδιος (2018⁶⁹), 980 επ. Ι. Κεχράς κ.ά. Βιβλίο αποθήκης, 2003. Οι ίδιοι, Βιβλία τεχνικών προδιαγραφών και παραγωγής - κοστολογίου, 2004. Ε. Στοιχός, Τα επαγγελματικά βιβλία και το απόσπασμα εξ αυτών ως μέσα απόδειξης κατά τον ΚΠολΔ, 2003, 11 επ, 21 επ, 67 επ. Κιάντος (2005⁶⁹), 319 επ. *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημών*, Σύγχρονες εξελίξεις στο λογιστικό και ελεγκτικό δίκαιο, 2006, 3 επ, 31 επ, 117 επ, 193 επ, 293 επ. Σκαλίδης (2007⁶⁹), 242 επ. Ι. Ρόκας (2015⁶⁹), 103 επ. Χατζηγάγιος (2015), 364 επ, 402. Μεταλληνός, σε: ΔικΑΕ (2013⁶⁹), τ. 1, 283 επ. Ι. Δρυλλεράκης, σε: ΔικΑΕ (2013⁶⁹), τ. 2, 1586 επ, 1635 επ, 1783 επ. Π. Δρακόπουλος, σε: ΔικΑΕ (2013⁶⁹), τ. 2, 1992. Θ. Κονταξής, σε: ΔικΑΕ (2013⁶⁹), τ. 2, 2099 επ. Ε. Περάκης κ.ά. Το δίκαιο της λογιστικής, 2017, 1 επ, 29 επ, 67 επ, 91 επ. Ο ίδιος (2018⁶⁹), 246 επ. Ψυχομάνης (2018⁶⁹), 224 επ. Ο ίδιος (2019⁶⁹), 88 επ. Παναγιώτου (2019), 126 επ.

70. Ανωτ. σημ. 69. Περαιτέρω, Μ. Μηνούδης, Ελεγκταί ανωνύμων εταιριών, 1978, 17 επ, 20 επ. Ε. Περάκης, Ο τακτικός έλεγχος της ανώνυμης εταιρίας, 1984, 23 επ, 42 επ. Ο ίδιος κ.ά. Το Δίκαιο της Λογιστικής, 2017, 1 επ, 8 επ, 12 επ. Ο ίδιος, Το Νέο Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας, 2019, 120 επ. Κ. Παμπούκης, Ο έλεγχος της ανώνυμης εταιρίας, 1996, 9 επ, 27 επ. Α. Γεωργακόπουλος (1996⁷⁰), 285 επ, 417 επ. Μούζουλας, Εταιρική διακυβέρνηση (Corporate governance), 2003, 455 επ. Βούτσας (2004⁷⁰), 388 επ, 393 επ. Κ. Κυριακάκης, Ο εσωτερικός έλεγχος, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημών* (2004), 399 επ, 409 επ, 415 επ, 432 επ. Γ. Μάτσος, Η εισαγωγή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων ως μέτρο αρτιότερης διαφάνειας και πληροφόρησης, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημών* (2004), 462 επ, 468 επ. Ο ίδιος, σε: ΔικΑΕ (2013⁶⁹), τ. 2, 2493 επ. Μικρούλεα, Η ανεξαρτησία του ελεγκτή στα πλαίσια της οργάνωσης της επιχείρησης, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημών* (2004), 524 επ, 536 επ, 541 επ. Θ. Παπαδάτου, Εσωτερικός και εξωτερικός έλεγχος Α.Ε., 2005⁷². *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημών* (2006), 3 επ, 31 επ, 117 επ, 193 επ, 293 επ. Μάρκου (2007), 303 επ. Ο ίδιος, Τα Δικαιώματα της Μειοψηφίας για Πληροφόρηση και Έλεγχο, 2019, 11 επ, 28 επ. Μαρίνος (επιμ.), Ζητήματα από το νέο δίκαιο της ανώνυμης εταιρίας, 2009, 398 επ. Α. Δεσποτίδου, Δ. Χατζημικαήλ, σε: *Αντωνόπουλος/Μούζουλας (επιμ.)*, τ. II, 2013, αντίστοιχα 755 επ, 1115 επ. Α. Κοκκίνης, σε: ΔικΑΕ (2013⁶⁹), τ. 2, 1387 επ. Δρυλλεράκης, σε: ΔικΑΕ (2013⁶⁹), τ. 2, 1571 επ. Βενιέρης, σε: ΔικΑΕ (2013⁶⁹), τ. 2, 1887 επ. Κονταξής, σε: ΔικΑΕ (2013⁶⁹), τ. 2, 2077 επ, 2139 επ. Σωτηρόπουλος, σε: ΔικΑΕ (2013⁶⁹), τ. 2, 2387 επ. Σ. Δρίτσας, Δίκαιο Λογιστικής

τη σειρά της οδηγεί εκ των πραγμάτων στη γενικότερη σύζευξη των εννοιών εταιρείας και επιχείρησης, όπου η βαθμιαία σύγκλιση της αρχικά οικονομικής κατόπιν δε και νομικής σύλληψης της τελευταίας έχει επιφέρει την ενιαία έκφραση της επιχειρηματικής δραστηριότητας της κάθε μορφής εμπορικής εταιρείας ως νομικού ουσιαστικά μανδύα του ενυπάρχοντα οικονομικού - επιχειρηματικού πυρήνα⁷¹.

Επομένως, κοινή πλέον πεποίθηση των συστηματικά ασχολούμενων με τα των επιχειρήσεων νομικών, αλλά και των οικονομολόγων αντίστοιχα, αποτελεί η συνεχώς αυξανόμενη προσήλωση στα οικεία λογιστικά μεγέθη, κατ' επέκταση δε σε μία ευρύτερη έννοια λογιστικής απεικόνισης και οικονομικού ελέγχου της επιχείρησης ως αναγνωρισμένου θεσμικού παράγοντα. Αυτό απλούστερα σηματοδοτεί κυρίως την επίσημη καταγραφή των καθοριστικής σημασίας υλικών και άυλων περιουσιακών στοιχείων της κάθε επιχείρησης (ενεργητικό, παθητικό, καθαρή θέση κλη)⁷², πρωτίστως δε των επιχειρήσεων με

εταιρικό κεφαλαιουχικό χαρακτήρα (ανώνυμες εταιρείες-α.ε., εταιρείες περιορισμένης ευθύνης-ε.π.ε., ιδιωτικές κεφαλαιουχικές εταιρείες-ΙΚΕ), σε συνάρτηση πάντα με τα σχέδια ανάπτυξης του οικονομικού κύκλου δραστηριοποίησής τους. Πρόκειται συνεπώς για ολόκληρο δομικό πλέγμα (Λογιστικό και Ελεγκτικό Δίκαιο), το οποίο συνιστά καίριο πόλο της οργάνωσης και λειτουργίας των εμπορικών εταιρειών-επιχειρήσεων. Με τον τρόπο αυτόν, η ισχύουσα νομοθεσία πρωταρχικά για τις α.ε. (ν. 4548/2018) μαζί με σειρά ειδικών νομοθετημάτων ρητά προβλέπουν τα περί ελεγκτών, οικονομικών καταστάσεων (ενοποιημένων ή μη) και εφαρμογής των ΔΛΠ (Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα)/ΔΠΧΑ (Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς)/ΕΛΠ (Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα)⁷³. Συνακόλουθα, παρόμοιες ρυθμίσεις εντοπίζονται και σε λοιπούς τομείς λειτουργίας των α.ε., όπως σε σχέση με την εκκαθάριση (άρθρα 72 επ ΑΚ και 167 επ ν. 4548/2018)⁷⁴, ενώ τα ίδια αναλογικά συναντώνται και προκειμένου για ε.π.ε. (ν. 3190/1955)⁷⁵ και ΙΚΕ (άρθρα 43 επ ν. 4072/2012)⁷⁶.

- Το νομικό πλαίσιο της σύνταξης και του ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων στην Ελλάδα, *Επιχείρηση 2018*, 928 επ *Ο ίδιος*, Η Λογιστική και ο έλεγχος της ΑΕ, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 1, 137 επ, 144 επ, 157 επ Β. Μπερτζελέτος, Η χρήση τεχνολογίας στον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων, με έμφαση στην ανάλυση δεδομένων, *Επιχείρηση 2019*, 331 επ *Παναγιώτου* (2019), 554 επ, 561 επ, 604 επ Α. Λιγωμένου, Η επιστημονική διάδραση στην σύγχρονη ελεγκτική του δημόσιου τομέα, ΕΔΔΔΔ 2019, 5 επ *Η ίδια*, Θεμελιώδεις επαγγελματικές ιδιότητες των ελεγκτών, ΕΔΔΔΔ 2019, 209 επ.

71. Ανωτ. σημ. 58. Περιεκτικά ακόμη με αναλυτικές αναφορές σε ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, *Δούβλης*, ΠειρΝ 1981, 3 επ, 20 επ *Ο ίδιος* (1983), 17 επ *Ο ίδιος*, Αφ. Κ. Ρόκαν, 1985, 125 επ *Ο ίδιος* (1986), 17 επ, 107 επ, 111 επ, 141 επ, 144 επ, 215 επ *Ο ίδιος*, Ελλάδα 1988, 847 επ *Ο ίδιος*, Ελλάδα 1991, 3 επ *Ο ίδιος* (1994), 272 *Ο ίδιος*, Η ελληνική νομοθεσία για τις εξωχώριες (off-shore) επιχειρήσεις, ΕΤΡΑΕΧρΔ 1996, 16 επ *Ο ίδιος* (2001), 80 *Ο ίδιος*, ΕΤΡΑΕΧρΔ 2003, 31 επ, 53 *Ο ίδιος*, ΧρΙΔ 2005, 961 επ, 968. Επίσης, Λ. Γεωργακόπουλος (1996³), 40 επ *Τριανταφυλλάκης* (1998), 196 επ *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμποροκόλων*, Η οργάνωση της επιχείρησης των κεφαλαιουχικών εταιριών, 2004, 47 επ, 265 επ, 399 επ *Μάρκου* (2007), 134 επ, 152 επ *J. Micklethwait/A. Wooldridge*, Η εταιρεία - Σύνομη ιστορία μιας ιδέας που άλλαξε τον κόσμο, 2012, 31 επ, 91 επ, 121 επ, 195 επ, 293 επ *Ι. Ρόκας* (2019⁹), 1 επ.

72. Ανωτ. σημ. 47, 70. Ευρύτερα, Α. Μανδήλας, Οι λόγοι επίδρασης της ανάπτυξης της Λογιστικής στις επιχειρήσεις. Θεσμικό Πλαίσιο (Code Law) έναντι Εθιμικού Δικαίου (Common law), σε: ΤΕΙ Καβάλας (2012), 111 επ *Παναγιώτου* (2019), 39 επ.

73. Ανωτ. σημ. 69-70, 72. Υπό το ισχύον νέο καθεστώς εταιρικού δικαίου, *Ψυχομάνης*, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, 2018³, 374 επ, 408 επ, 471 επ *Δούβλης*, ΔΕΕ 2019, 13 *Αλεξανδρίδου* (2019⁹), 368 επ, 455 επ, 501 επ *Ι. Ρόκας* (2019⁶), 156 επ, 161 επ, 179 επ *Χ. Λιβαδά*, Η συνδυασμένη εξέλιξη λογιστικού και εταιρικού δικαίου, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμποροκόλων* (2019), 357 επ *Η ίδια*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 1, 276 και τ. 2, 1193 επ, 2041 επ *Ν. Ρόκας* (2019⁹), 22 επ, 365 επ, 443 επ, 486 επ *Ε. Περάκης* (2019), 120 επ, 127 επ *Μάρκου* (2019), 4 επ, 8 επ, 11 επ, 28 επ, 132 επ *Δρίτσας*, Διαβάζοντας τον ισολογισμό και τις οικονομικές καταστάσεις, 2019, 1 επ, 89 επ, 301 επ *Ο ίδιος*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 1, 142 επ, 156 επ *Ν. Σγουρινάκης*, Λογιστική κόστους και Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα, *Επιχείρηση 2019*, 719 επ *Ο ίδιος*, Χρηματοδοτική λειτουργία και κόστος των ιδίων κεφαλαίων, στο πλαίσιο των Ελληνικών Λογιστικών Προτύπων, *Επιχείρηση 2019*, 807 επ *Ι. Λιναρίτης*, Εισηγμένη ΑΕ, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 1, 65 επ *Μ. Περάκης*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 1, 291 επ *Σωτηρόπουλος/Ν. Βερβεσός*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 2, 1291 επ.

74. Ανωτ. σημ. 73. Βλ. και *Ε. Καραμανάκου*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 2, 2196 επ, 2210 επ, 2232 επ.

75. *Ψυχομάνης*, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών (2018³), 500 επ *Παναγιώτου* (2019), 654 επ *Αλεξανδρίδου* (2019³), 559, 578 επ, 588 επ *Ι. Ρόκας* (2019⁹), 203 επ, 206 επ *Κ. Καλαμπούκα*, Η σκοπιμότητα και η ουσία των αλλαγών στο Ν. 3190/1955 περί ΕΠΕ, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμποροκόλων* (2019), 411 επ, 421 επ *Ν. Ρόκας* (2019⁹), 560 επ, 567 επ.

76. *Ε. Περάκης*, Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρία (ΙΚΕ), 2013³, 20 επ, 103 επ, 108 *Αποστολόπουλος*, Η εφαρμογή του κανόνα επιχειρηματικής κρίσης στην Ιδιωτική Κεφαλαιου-

10. Στην περίπτωση όμως που τα παραπάνω δεν αξιολογηθούν μεμονωμένα, αλλά συνδυασθούν με τα όσα εκτενώς προαναφέρθηκαν για την άμεση σύνδεση του Εμπορικού με το Οικονομικό Δίκαιο, τότε η εικόνα που προβάλλει μεγεθύνεται λαμβάνοντας διαφορετική διάσταση. Τούτο διότι τόσο ο λογιστικός - ελεγκτικός μηχανισμός, όσο και οι επιμέρους παγίως παραδεκτές υποδιαίρεσεις του Εμπορικού Δικαίου⁷⁷ ή ακριβέστερα του Δικαίου των επιχειρήσεων⁷⁸ ευρίσκονται με τη βοήθεια και του Δικαίου των Συναλλαγών⁷⁹ σε απόλυτη συνάφεια με το Οικονομικό Δίκαιο. Όλοι δε από κοινού οι υπόψη επιστημονικοί παράγοντες, μαζί βεβαίως με πολλά ακόμη, όπως για παράδειγμα οι κανόνες περί διοίκησης των κεφαλαιουχικών εταιρειών με προεξάρχουσα την α.ε.⁸⁰, αποτελούν ταυτόχρονα και ουσιώδεις λειτουργικές συνισταμένες της σύγχρονης Διοίκησης Επιχειρήσεων (Business Administration, Administration des entreprises)⁸¹.

κική Εταιρία, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων*, Το νέο εταιρικό δίκαιο της μικρομεσαίας επιχείρησης (Ν. 4072/2012), 2013, 337 επ, 340 επ, 347 επ *Χατζηγάγιος* (2015³), 708 επ, 712 επ, 716 *Αντωνόπουλος*, Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρία (ΙΚΕ), 2016⁴, 88 επ, 237 επ, 261 επ *Ψυχομάνης*, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών (2018³), 518 επ *Αλεξανδρίδου* (2019³), 643 επ, 646 επ *Ν. Ρόκας* (2019³), 587 επ, 590 επ.

77. Ανωτ. σημ. 44. Ειδικότερα για την α.ε., *Μούζουλας*, Η εφαρμογή της αρχής της αυτονομίας της ιδιωτικής βούλησης στο Δίκαιο της ανώνυμης εταιρίας, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων* (1995), 241 επ, 255 επ *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων* (2009), 3 επ, 49 επ, 179 επ, 239 επ, 405 επ.

78. Έτσι, *Δούβλης*, ΠειρΝ 1981, 3 επ, 20 επ *Ι. Ρόκας*, Εισαγωγή στο δίκαιο των επιχειρήσεων, 1991, 1 επ, 14 επ *Λ. Γεωργακόπουλος*, Η ανώνυμη εταιρία ως εταιρία και ως επιχείρηση, ΔΕΕ 2002, 1183 επ *Αλεξανδρίδου* (2019³), 25 *Παναγιώτου* (2019), 5 επ. Ακόμη, ανωτ. σημ. 71. Με αντιρρήσεις, *Ν. Ρόκας* (2019³), 6 επ, 9 επ.

79. Ανωτ. σημ. 65.

80. Αντί πολλών, *Δαβράδος*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 60 επ *Λιβαδά*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 974 επ *Χατζηγάγιος* (2015³), 399 επ, 417 επ, 428 επ *Ψυχομάνης*, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών (2018³), 338 επ, 390 επ *Ι. Ρόκας* (2019³), 128 επ, 144 επ *Αλεξανδρίδου* (2019³), 25 επ, 227 επ, 282 επ, 385 επ *Παναγιώτου* (2019), 385 επ, 479 επ, 520 επ, 552 επ *Μάρκου* (2019), 82 επ *Ν. Ρόκας* (2019³), 1 επ, 187 επ, 190 επ, 282 επ, 333 επ, 338 επ *Βερβεσός*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 1, 1007 επ, 1016 επ.

81. Χαρακτηριστικά, *Δούβλης* (1986), 121 επ, 125 επ *Τριανταφυλλάκης* (1998), 98 επ, 251 επ, 329 επ, 352 επ *Μούζουλας* (2003), 308 επ, 512 επ *Ι. Ρόκας* (2019³), 3 επ *Ι. Αψούρης*, Ο κανόνας της εύλογης επιχειρηματικής κρίσης (Business Judgment

Rule) και η διάταξη του άρθρου 102 παρ. 4 Ν. 4548/2018, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων* (2019), 213 επ *Λιβαδά*, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων* (2019), 357 επ, 381 επ *Ν. Πίτσος*, Οι ρυθμίσεις για τις αμοιβές του Δ.Σ και του CEO μετά την οικονομική κρίση στις εισηγμένες ΑΕ: Από τη λογική του «Pay without performance» στις ρυθμίσεις διαφάνειας και την λογική του «Say on pay» της Οδηγίας SRD II (Οδηγία 2017/828/ΕΕ), σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων* (2019), 507 επ. Αναφορικά με τη σχέση πιο συγκεκριμένα Χρηματοπιστωτικού - Χρηματοοικονομικού Δικαίου και Διοίκησης Επιχειρήσεων, *Μ. Δούβλης*, ΕλλΔνη 2015, 1002 επ, όπου και αντίστοιχες παραπομπές. Με το ίδιο πνεύμα, *Μάρκου* (2004), 172 επ *Π. Παπαζαχαρίου*, Χρηματοοικονομική νοημοσύνη - Η κατάδυση των νομικών συμβούλων στα βάθη των οικονομικών των επιχειρήσεων για την αποτελεσματική υπεράσπιση των συμφερόντων τους, *Συνήγορος*, τεύχ. 118/2016, 43 επ.

82. Ανωτ. υπό no 7 και σημ. 71, 78. Επίσης διαχρονικά, *Δούβλης*, Η εφαρμογή του άρθρου 23α ν. 2190/20 στις συναλλαγές και ιδιαίτερα στην παροχή τραπεζικών εγγυήσεων, Δελτ. ΕΕΤ, τεύχ. 23/1989, 37 επ. *Ο ίδιος*, Το αντίστροφο των παρ. 1, εδ. α' και 3 του άρθρου 23α ν. 2190/20: Μία υποτιμημένη νομολογιακή παράμετρος εφαρμογής της παρ. 2 του υπόψη άρθρου στις εταιρικές συναλλαγές, ΕλλΔνη 2007, 29 επ *Ο ίδιος*, Η διαμόρφωση του άρθρου 23α κ.ν. 2190/1920 βάσει του άρθρου 33 ν. 3604/2007, ΔΕΕ 2008, 5 επ *Λ. Γεωργακόπουλος* (1996³), 11, 21 επ *Βούτσης* (2004³), 38 επ, 69 επ, 386 επ *Μάρκου* (2007), 27 επ, 99 επ, 160 επ, 204 επ, 264 επ, 276 επ, 305 επ, 326 επ *Μ. Βαρελά*, Η Διαμόρφωση της Εσωτερικής Ευθύνης στους Ομίλους Επιχειρήσεων, 2007, 121 επ, 165 επ *Αθανασίου*, Μέτοχοι και εταιρική εποπτεία, 2010, 6 επ *Ε. Περάκης*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 17 επ *Ο ίδιος*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 1, 22 επ *Δαβράδος*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 64 *Αλεξανδρίδου* (2019³), 25 επ, 227 επ *Ν. Ρόκας* (2019³), 1 επ, 190 επ *Β. Τουντόπουλος*, Ζητήματα εκ της κατάρτισης συναλλαγών με συνδεδεμένα μέρη στο νέο δίκαιο της ανώνυμης εταιρείας - Δημοσιότητα των συναλλαγών και εκ των υστέρων έγκριση, ΝοΒ 2019, 1177 επ *Βερβεσός*, Ζητήματα από την εφαρμογή του άρθρου 99 του ν. 4548/2018 στους ομίλους επιχειρήσεων (γνμδ), ΝοΒ 2019, 2043 επ *Χ. Ζωπάδης*, Η διαδικασία των συναλλαγών με συνδεδεμένα μέρη στο νέο δίκαιο της ΑΕ (Ν. 4548/2018), ΕΕμπΔ 2019, 761 επ *Σωτηρόπουλος/Βερβεσός*,

εκάστοτε διοικούντων υπό συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο και με επιβοηθητικό γνώμονα ευθύνης τον αμερικανικής προέλευσης κανόνα της «επιχειρηματικής κρίσης» (business judgment rule) αφενός μεν για υγιή οικονομική ανάπτυξη, επαρκή κεφαλαιοδότηση, διασφάλιση των επιχειρηματικών πλεονεκτημάτων, αποφυγή κάθε μορφής παραβατικότητας και πρόκλησης ζημίας στους εταιρικούς παράγοντες ή δημιουργία συνθηκών αφερεγγυότητας κλπ. Αφετέρου δε για παράλληλο συνδυασμό της δύσκολης οπωσδήποτε στην πράξη εξισορρόπησης μεταξύ αντιτιθέμενων συχνά επιμέρους συμφερόντων εντός του λειτουργικού πεδίου κάθε επιχείρησης, ιδίως των μεγαλύτερων σε μέγεθος (συμφέροντα μετόχων ανά κατηγορία, δανειστών, τραπεζών κ.ά, εργαζομένων, τρίτων γενικότερα συναλλασσόμενων, αλλά και του Δημοσίου με τους φορείς του για φορολογικές και ασφαλιστικές υποχρεώσεις, τέλη διαφόρων μορφών, απασχολησιμότητα κλπ)⁸³.

σε: ΔΑΕ (2020), τ. 2, 1248 επ, 1377 επ, 1400 επ *Λιβαδά*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 2, 2066 επ, 2073 επ.

83. Ανωτ. σημ. 80, 82. Ακόμη, *Ν. Ρόκας*, Τα όρια της εξουσίας της πλειοψηφίας εις το δίκαιον των ανώνυμων εταιριών, 1971, 12 επ, 17 επ, 265 επ, 289 επ. *Ο ίδιος*, Ζητήματα αστικής ευθύνης των μελών του διοικητικού συμβουλίου ανώνυμης εταιρίας, ΧρΔ 2019, 481 επ. *Δούβλης* (1986), 111 επ, 121 επ. *Δ. Τζουγανάτος*, Αναπαρκής Κεφαλαιοδότηση Κεφαλαιουχικών εταιριών, 1994, 7 επ, 59 επ, 147 επ. *Τριανταφυλλάκης* (1998), 21 επ, 97 επ, 185 επ, 213 επ, 329 επ. *Ο ίδιος*, Ευθύνη για πρόκληση αφερεγγυότητας - εταιρικό και πτωχευτικό δίκαιο, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημόνων* (2010), 325 επ. *Κοκκίνης*, Αφερεγγυότητα κεφαλαιουχικής εταιρίας και ευθύνη διοικούντων έναντι εταιρικών δανειστών, 2001, 45 επ, 133 επ, 173 επ. *Μούζουλας* (2003), 205 επ, 308 επ. *Σιωτρόπουλος*, Η ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου για επιχειρηματικές επιλογές, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημόνων* (2003), 139 επ, 155 επ. *Αλεπάκος*, Καθορισμός και τήρηση του Business Plan, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημόνων* (2003), 255 επ, 269 επ, 274 επ. *Κ. Καλλιντέρης*, Η ευθύνη των μελών του διοικητικού συμβουλίου έναντι του δημοσίου για αθέτηση φορολογικών υποχρεώσεων της ανώνυμης εταιρίας, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημόνων* (2003), 575 επ, 583 επ. *Ο ίδιος*, Η προσωπική ευθύνη διοικητών νομικών προσώπων για φορολογικές παραβάσεις και χρέη προς το δημόσιο, 2004, 27 επ, 113 επ. *Κιάντος* (2005*), 360 επ. *Μάρκου* (2007), 9 επ, 66 επ, 80 επ, 119 επ, 148 επ, 175 επ, 217 επ, 245 επ, 289 επ, 294 επ, 307 επ, 315 επ. *Ο ίδιος* (2019), 4 επ, 8 επ, 11 επ, 28 επ. *Βαρελά* (2007), 205 επ. *Αθανασίου* (2010), 2 επ, 31 επ, 111 επ. *Αντωνόπουλος*, Δίκαιο Α.Ε. και Ε.Π.Ε., 2012*, 20 επ. *Ι. Παπαδημόπουλος*, Ο δικαστικός έλεγχος της επαρκούς πληροφόρησης στα πλαίσια εφαρμογής του

11. Οπότε, μέσω των ανωτέρω επιστημονικών

κανόνα της επιχειρηματικής κρίσεως του άρθρου 22α παρ. 2, εδ. β' Κ.Ν. 2190/1920, σε: ΤΕΙ Καβάλας (2012), 207 επ. *Μικρούλα*, Όρια Δράσης και Ευθύνη των Εταιρικών Διοικητών, 2013, 9 επ, 28 επ, 68 επ, 87 επ, 157 επ, 336 επ, 388 επ. *Η ίδια*, Ζητήματα ευθύνης εταιρικών διοικητών, σε: *Compliance and Ethics - Κανονιστική και Δεοντολογική Συμμόρφωση Επιχειρήσεων*, 2018, 399 επ, 409 επ, 425 επ, 458 επ. *Η ίδια*, Ζητήματα ευθύνης εταιρικών διοικητών, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημόνων* (2019), 249 επ. *Αποστολόπουλος*, Η νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων υπό το πρίσμα του κανόνα επιχειρηματικής κρίσεως (Business Judgment Rule), ΧρΔ 2013, 65 επ. *Ο ίδιος*, Η εφαρμογή του κανόνα επιχειρηματικής κρίσεως κατά την πρόκληση αφερεγγυότητας στην Α.Ε. σύμφωνα με το άρθρο 98 παρ. 2 Π.Κ., σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημόνων*, Η αντιμετώπιση της αφερεγγυότητας, 2014, 421 επ. *Ο ίδιος*, Ο κανόνας της επιχειρηματικής κρίσεως (business judgment rule) και η πρόκληση της αφερεγγυότητας στην ανώνυμη εταιρία, 2014, 6 επ, 32 επ, 49 επ, 65 επ. *Συνοδινού*, σε: *Αντωνόπουλος/Μούζουλας* (2013), τ.1, 59 επ. *Παναγιώτου*, Το Δικαίωμα ψήφου στις Κεφαλαιουχικές Εταιρίες, 2014, 1 επ, 51 επ, 84 επ. *Ο ίδιος*, Η εταιρική και ατομική αγωγή του Μετόχου κατά του ΔΣ στην Ανώνυμη Εταιρία, 2016, 1 επ, 36 επ, 76 επ, 145 επ. *Ο ίδιος*, Η εσωτερική και εξωτερική ευθύνη των μελών του ΔΣ στην ΑΕ μετά το ν. 4548/2018, ΕλλΔνη 2018, 1601 επ. *Α. Οικονόμου*, Προφύλαξη από την αφερεγγυότητα, διαχείριση κινδύνων και εταιρική διακυβέρνηση, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημόνων* (2014), 57 επ, 71 επ, 76 επ, 84 επ. *Ο ίδιος*, Η άρση σύγκρουσης συμφερόντων - Στο πεδίο της διοίκησης και λειτουργίας των επιχειρήσεων, σε: *Compliance and Ethics* (2018), 283 επ, 294 επ. *Ν. Ελευθεριάδης*, Η ευθύνη για την εταιρική αφερεγγυότητα ως πρόβλημα του εταιρικού και του πτωχευτικού δικαίου, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημόνων* (2014), 353 επ, 369 επ. *Μ. Δούβλη*, ΕλλΔνη 2015, 1002 επ, 1004 επ, 1011, εξετάζοντας ειδικότερα και τον τομέα διαχείρισης κινδύνων. *Γ. Παπαχρήστου*, Fairness Opinion - Καθήκον πίστης και κανόνας επιχειρηματικής κρίσεως στο πεδίο εξαγορών και συγχωνεύσεων, ΔΕΕ 2018, 834 επ. *Ι. Τσάκαλης*, Ζητήματα ποινικής ευθύνης των διοικητών νομικών προσώπων για μη καταβολή εταιρικών φορολογικών χρεών προς το Δημόσιο κατά το άρθρο 25 του Ν. 1882/1990, ΠοινΧρ 2018, 732 επ. *Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι*, Απιστία και ευθύνη διοικητών και διευθυντικών στελεχών νομικών προσώπων, Τιμ. τόμ. Ν. Νίκα, 2018, 1299 επ. *Ε. Περάκης* (2019), 61 επ, 65 επ. *Αψούρης*, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημόνων* (2019), 213 επ. *Βερβεσός*, Υποχρέωση Πίστης των μελών του ΔΣ μίας ΑΕ - Απαγόρευση Εκμετάλλευσης Επιχειρηματικών Ευκαιριών, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημόνων* (2019), 217 επ. *Ο ίδιος*, Ζητήματα από την ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου μιας ΑΕ κατά το ν. 4548/2018, ΝοΒ 2019, 200 επ. *Ο ίδιος*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 2, 1183 επ, 1187 επ, 1201 επ, 1420 επ, 1554 επ. *Δ. Λιάπης*, Η εξωτερική ευθύνη των εταιρικών διοικητών κατ' ΑΚ 71 εδ. β' στο μεταίχμιο αστικού και εταιρικού δικαίου, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Επιστημόνων* (2019), 229 επ. *Θ. Κατσάς*, Οι συγκρούσεις συμφερόντων στο

και συναλλακτικών διαδραστικών επαφών το Εμπορικό Δίκαιο εμφανίζεται με γέφυρα το Οικονομικό Δίκαιο να έχει αμεσότερη πλέον σχέση προς τα οικονομικά, όπου η μοντέρνα Διοίκηση Επιχειρήσεων διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο. Αυτό φυσικά ανιχνεύεται εντονότερα στις περιπτώσεις εταιρικών θεσμών με κυρίαρχο οικονομικό χαρακτήρα, όπως μεταξύ άλλων συμβαίνει με τις μορφές μεταβίβασης της εκμετάλλευσης συνολικά ή μερικά παραγωγικών μονάδων σε νέους επιχειρηματικούς φορείς⁸⁴, με τη μίσθωση και τη σύσταση επικαρπίας ή ενενχύρου σε επιχείρηση⁸⁵, τις διάφορες εκφάνσεις εταιρικών μετασχηματισμών (μετατροπή, συγχώνευση, διάσπαση, όπου και η απόσχιση/απόσπαση/εισφορά επιχειρηματικού κλάδου ή τμήματος)

δίκαιο της ανώνυμης εταιρείας, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2019), 279 επ *Ο ίδιος*, Μηχανισμοί διαχείρισης της συγκρούσεως συμφερόντων στο δίκαιο της ανώνυμης εταιρείας, ΔΕΕ 2019, 1075 επ *Ι-Α. Πιέρρος*, Η Ευθύνη των Μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Ανώνυμης Εταιρείας υπό το νέο πρίσμα του Ν. 4548/2018, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2019), 405 επ *Πίτσος*, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2019), 507 επ, 515 επ *Δ-Π. Τζάκας*, Συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ διοίκησης και εταιρείας με έμφαση στις Corporate Opportunities, ΕΕμπΔ 2019, 237 επ *Γ. Λαδογιάννης*, Ευθύνη της εταιρείας και των διοικητών της έναντι τρίτων λόγω παράβασης της υποχρέωσης πρόνοιας και προστασίας, ΕΕμπΔ 2019, 481 επ *Σ. Φράστανλης*, Αστική ευθύνη διοικητών έναντι των εταιρικών δανειστών (άρθρο 98 ΠπΚ), ΧρΙΔ 2019, 150 επ *ΕΜΕΟΔ*, Ζητήματα ευθύνης στην Ανώνυμη Εταιρεία, 2019, 41 επ, 73 επ, 139 επ, 185 επ *Α. Μάλλιος*, Η προτεινόμενη μεταβολή του μηχανισμού ευθύνης διοικητών νομικών προσώπων, ΔΦΝ 2019, 1153 επ *Ν. Τέλλης*, Εσωτερική ευθύνη των διοικητών Α.Ε. - Άσκηση εταιρικής αγωγής - Μια πρώτη προσέγγιση υπό το φως του νέου δικαίου της Α.Ε. (Ν. 4548/2018), ΕπισκεΔ 2019, 21 επ *Ζ. Τσολακίδης*, Η διεύρυνση της αδικπρακτικής ευθύνης και η εμπορική επιχείρηση, ΕφαΔΠολΔ 2019, 842 επ. Τέλος, *Ε. Perakis*, Rights of Minority Shareholders, Bruxelles, 2004, 35 επ, 90 επ.

84. Από τα γενικότερα έργα, *Α. Γεωργακόπουλος* (1995²), 235 επ *Αρχανιωτάκης* (1997), 100 επ, 301 επ, 323 επ *Λιακόπουλος* (1998³), 249 επ, 252 επ *Ν. Ρόκας* (1998²), 42 επ *Βούτσος* (2000⁴), 337 επ *Μάρκου* (2004), 171 επ *Βαλιούδης* (2005), 9 επ, 19 επ *Σκαλίδης* (2007⁵), 269 επ, 283 επ *Παναγιώτου* (2011), 86 επ, 131 επ, 157 επ *Ο ίδιος* (2019), 56 επ, 64 επ, 81 επ, 87 επ *Ε. Περάκης* (2018²), 191 επ.

85. Αντιπροσωπευτικά, *Κ. Χριστακάκου-Φωτιάδη*, Η επικαρπία σε επιχείρηση, 1994, 21 επ, 27 επ, 65 επ, 199 επ *Α. Γεωργακόπουλος* (1995²), 235 επ *Ν. Ρόκας* (1998²), 44 *Βούτσος* (2000⁴), 339 *Μάρκου* (2004), 171 επ *Σκαλίδης* (2007⁵), 290 επ *Παναγιώτου* (2011), 292 επ, 307 επ *Ο ίδιος* (2019), 114 επ, 116 επ *Ε. Περάκης* (2018²), 198 επ.

ως τυπολογία του οικονομικού και νομικού φαινομένου της συγκέντρωσης/συγκεντροποίησης των επιχειρήσεων στο πλαίσιο της συσσώρευσης κεφαλαίων⁸⁶ κ.ά. Αν μάλιστα η σχετική διερεύνηση προσανατολισθεί και προς την κατεύθυνση του Δικαίου της Κεφαλαιαγοράς (Financial Law, Droit financier),

86. Όσον αφορά στη συγκέντρωση/συγκεντροποίηση των επιχειρήσεων σε σχέση με τη συσσώρευση κεφαλαίων, *Κιάντου-Παμπούκη*, Συγχώνευσις εμπορικών εταιριών, 1963, 1 επ *V. Douvliis*, Internationalisation du capital et firmes multinationales: caractères structurels du capitalisme mondial (αποσπάσματα της αντίστοιχης διδ. διατριβής), Les Petites Affiches, 1984, no 97 (17.8.84), 4 επ, no 98 (21.8.84), 2 επ, no 99 (24.8.84), 8 επ, no 100 (28.8.84), 4 επ *G. Michalopoulos*, La fusion des sociétés anonymes en droit français et en droit hellénique. Problématique communautaire, 1983, 5 επ *Δούβλης* (1986), 1 επ, 7 επ, 113 επ, 128 επ, 152 επ *Th. Hatzigayos*, Les fusions transfrontalières de sociétés anonymes, 1987, 13 επ *Βούτσος* (2004⁴), 41 επ *Μάρκου* (2007), 19 επ *Γαβαλά* (2010), 10 επ *Αντωνόπουλος/Μούζουλας* (2013), 1115 επ *Αθανασίου κ.ά* (2013), 749 επ, 753 επ *Λαδάς*, Στοιχειοθέτηση της μεταβίβασης σε περίπτωση απόσχισης τμήματος επιχείρησης με σύσταση νέας εταιρείας υπό το πρίσμα της απόφασης του ΔΕΕ της 13^{ης} 6.2019 στην υπόθεση C-664/2017 (Ελληνικά Ναυπηγεία ΑΕ), ΔΕΕ 2019, 672 επ *Τριανταφυλλάκης* (2020⁴), 12 επ, 247 επ. Ακόμη, ανωτ. σημ. 45, 47. Για το νέο καθεστώς των εταιρικών μετασχηματισμών (ν. 4601/2019, σε συνδυασμό με τις φορολογικές ρυθμίσεις των ν.δ. 1297/1972, ν. 2166/1993, ν. 4172/2013 κ.ά), *Ψυχομάνης*, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών (2018³), 450 επ, 503 επ, 519 *Α. Παπαζησήμου*, Απόσχιση κλάδου ή τμήματος από επιχείρηση και εισφορά αυτού σε άλλη ΑΕ ή ΕΠΕ, Επιχείρηση 2018, 832 επ *Ι. Ρόκας* (2019³), 17 επ *Αλεξανδριδου* (2019³), 496 επ, 645 επ, 651 επ *Παναγιώτου* (2019), 568 επ *Ο ίδιος*, Η συγχώνευση επιχειρήσεων στο νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, ΝοΒ 2019, 1189 επ *Ν. Ρόκας* (2019³), 282 επ, 610 επ *Δ. Αυγητίδης*, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, 2019, 5 επ, 16 επ, 20 επ, 25 επ, 31 επ, 43 επ, 50 επ, 62 επ, ιδιαίτερος 10 επ *Ο ίδιος*, Το νέο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών - Ο Ν. 4601/2019, ΔΕΕ 2019, 162 επ *Κ. Σαββαΐδου*, Η φορολογική μεταχείριση των εταιρικών μετασχηματισμών, ΔΕΕ 2019, 521 επ *Δ. Διακόπουλος*, Εισαγωγή στο δίκαιο των εταιρικών μετασχηματισμών, ΔΕΕ 2019, 681 επ *Α-Ε. Σωφρονά*, Το φορολογικό πλαίσιο των εταιρικών μετασχηματισμών, ΔΕΕ 2019, 689 επ *Β. Βύζας*, Μερική διάσπαση και απόσχιση κλάδου: Δύο ενδιαφέρουσες προσθήκες στο νέο δίκαιο για τους εταιρικούς μετασχηματισμούς, ΔΕΕ 2019, 820 επ *Γ. Ψαρουδάκης*, Η τυπολογία της διάσπασης στον Ν. 4601/2019, ΔΕΕ 2019, 944 επ *Γ. Δαλιάνης*, Φορολογική αντιμετώπιση εταιρικών μετασχηματισμών, Λογιστής 2019, 1042 επ *Μ. Λεοντάρης*, Εταιρικοί Μετασχηματισμοί (Μετατροπές-Συγχωνεύσεις-Διασπάσεις-Ν. 4601/2019), Λογιστής 2019, 1158 επ *Γ. Αληφαντής*, Μετατροπή ατομικής επιχείρησης σε κεφαλαιουχική εταιρεία, Λογιστής 2020, 6 επ, 135 επ.

τότε η διπλή φύση του εν λόγω κλάδου (παλαιότερα: Χρηματοπιστηριακό Δίκαιο) που εμπεριέχει τόσο στοιχεία εταιρικού, όσο και αμιγώς χρηματοοικονομικού δικαίου⁸⁷, οδηγεί στην ανάδυση ζητημάτων όπως η εταιρική διακυβέρνηση (ν. 3016/2002)⁸⁸ και

87. Επιλεκτικά, *Μ. Κορδή-Αντωνοπούλου*, Εισαγωγή στο Χρηματοπιστηριακό Δίκαιο, 2001, 41 επ *Η ίδια*, Το νομικό πλαίσιο των αγορών χρηματοπιστωτικών μέσων, 2010, 3 επ *Βελέντζας* (2002²), 22 επ, 33 επ, 42 επ, 121 επ *Ο ίδιος*, Η εναρμόνιση του ελληνικού χρηματοπιστηριακού δικαίου προς το κοινοτικό, 2006, 101 επ, 170 επ *Βελέντζας/Ν. Σαριαννίδης*, Αγορές Χρηματοπιστωτικών Μέσων, 2009, 146 επ, 283 επ *Γκόρτσος*, Εισαγωγή στο ευρωπαϊκό δίκαιο της κεφαλαιαγοράς, ΧρηΔικ 2008, 285 επ *Αυγητίδης*, Η εισηγμένη ανώνυμη εταιρία, 2013², 1 επ, 75 επ, 133 επ, 205 επ *Ο ίδιος*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 21 επ, 27 επ *Ο ίδιος*, Δίκαιο της Κεφαλαιαγοράς, 2019², 1 επ, 10 επ, 221 επ, 377 επ *Λιναρτίτης*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 1, 52 επ, 68 επ. Επίσης, *J. Benjamin*, Financial Law, London, 2008 *C. Bamford*, Principles of International Financial Law, London, 2011 *Partsch* (2016²) *RDBF*, Le droit bancaire et financier à la lumière des droits fondamentaux (dossier), no 6/2018, 58 επ *A. Couret et al.*, Droit financier, Paris, 2019³ *Haentjens et al.* (2020²).

88. *Μιχαλόπουλος*, Εκδοχές εταιρικής διακυβέρνησης, ΧρΔ 2003, 390 επ, ο οποίος κάνει ιδιαίτερη αναφορά στην ουσιαστική διαφορά μεταξύ των όρων «corporate governance» και «gouvernement d'entreprise», 393 επ. Έτσι και *Ε. Περάκης*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 9 επ, 19. Ακόμη, *Κοτσίρης*, Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2003), 45 επ *Μούζουλας* (2003), 21 επ, *Μ. Γαλάνης*, Γενικές παρατηρήσεις και προβληματισμοί επί της θεώρησης της εταιρικής διακυβέρνησης, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2003), 606 επ *Γ. Θεοχαροπούλου*, Ζητήματα στη Διεύθυνση Ομίλου Επιχειρήσεων και εταιρική διακυβέρνηση (Ν. 3016/2002), σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2004), 508 επ, 517 επ *Δούβλη*, ΧρΔ 2005, 968 *Μάρκου* (2007), 327 επ *Ο ίδιος*, Βασικές Αρχές και Γενικές Διατάξεις της ΑΕ, 2017, 121, 274 επ *Βελέντζας*, Ανώνυμη Εταιρία (Απλή και Εισηγμένη), 2008, 941 επ *Βελέντζας/Σαριαννίδης* (2009), 396 επ *Σωτηρόπουλος*, Οικονομική κρίση και εταιρική διακυβέρνηση, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2010), 267 επ, 269 επ, 289 επ *Ο ίδιος*, Εταιρική κοινωνική ευθύνη. Περιεχόμενο, ισχύον δίκαιο και προοπτικές, σε: *ΕΜΕΟΔ* (2019), 13 επ *Αντωνόπουλος* (2012⁴), 496 επ *Λιβαδά*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 872 επ, 876 επ, 897 επ, 975 *Η ίδια*, Εποπτεία της εταιρίας μέσω των κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης στο πλαίσιο της αρχής «συμμόρφωση ή αιτιολόγηση», σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2015), 291 επ *Η ίδια*, Το ΔΣ της Ανώνυμης Εταιρείας και οι κανόνες Εταιρικής Διακυβέρνησης, 2016, 9 επ, 23 επ, 43 επ, 62 επ, 128 επ *Η ίδια*, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2019), 368 επ *Η ίδια*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 1, 95 επ και τ. 2, 2054 επ, 2066 επ *Χατζημιχαήλ*, σε: *Αντωνόπουλος/Μούζουλας* (2013), τ. II, 1153 επ, 1158 επ *Αυγητίδης* (2013³), 113

η εταιρική κοινωνική ευθύνη⁸⁹, τα οποία ξεκάθαρα αποτελούν παράλληλα και περιεχόμενο της τρέχουσας Διοίκησης Επιχειρήσεων. Άλλωστε το σύνολο όσων διαπιστώσεων προηγήθηκαν δεν μοιάζει να έχει την ανάγκη περαιτέρω υποστηρικτικών επιχειρημάτων προβάλλοντας ως οιονεί αυταπόδεικτο γεγονός, ενόψει του ότι τα περισσότερα από τα εγκύτως προσφερόμενα σε νομικούς και οικονομολόγους μεταπτυχιακά κυρίως μεικτά πανεπιστημιακά προγράμματα καθώς και λοιπά επιμορφωτικά σεμινάρια κάθε μορφής (e-learning κ.ά) και στις δύο όχθες του Ατλαντικού κινούνται με επίταση προς την ίδια κατεύθυνση. Εκείνη δηλαδή της συνεχώς αυξανόμενης σύμμειξης οικονομικών και νομικών θεσμών με κοινό σχεδόν πάντα παρανομαστή θεματολογία περί τη Διοίκηση Επιχειρήσεων.

Σε κάθε πάντως περίπτωση, η στενή διασύνδεση Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου με τη Διοίκηση Επιχειρήσεων πριν από οτιδήποτε άλλο ανατρέχει σαφώς στην καθαυτή διαδικασία επιλογής του εταιρικού τύπου και των επιμέρους καταστατικών ρυθμίσεων από τους οικείους φορείς φυσικά ή νομικά πρόσωπα σε σχέση με τη νομική μορφή

επ *Ο ίδιος*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 34 επ *Ο ίδιος* (2019²), 425 επ *Οικονόμου*, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2014), 57 επ *Χατζηγάγιος* (2015²), 436 επ *Μ. Δούβλη*, ΕλλΔνη 2015, 1002 επ, 1009, 1015 *Ψυχομάνης*, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών (2018³), 427 *Μικρούλεα*, σε: *Compliance and Ethics* (2018), 427 επ *Ι. Ρόκας* (2019²), 154 επ *Πίτσος*, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2019), 507 επ, 518 επ *Τσενέ*, Ειδικά ζητήματα ενεργοποίησης των θεσμικών επενδυτών στο πεδίο της εταιρικής διακυβέρνησης, ΕΕμπΔ 2019, 267 επ *Ν. Ρόκας* (2019²), 358 επ *Βερβεσός*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 1, 1010 επ. Τέλος, *B. Tricker*, Corporate governance, Oxford, 2019⁴.

89. Αναλυτικά με ιστορική καταγραφή από τις αρχές της δεκαετίας του 1930 στις ΗΠΑ, *Κοτσίρης*, Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2003), 35 επ, 43 επ, 45 επ, 67 επ *Μούζουλας* (2003), 205 επ *Ε. Τζίβα*, Η εταιρική κοινωνική ευθύνη και το παράδειγμα του συνεταιρισμού, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2003), 594 επ *Ε. Περάκης*, σε: ΔικΑΕ (2013³), τ. 1, 18 επ *Μ. Δούβλη*, ΕλλΔνη 2015, 1002 επ, 1004, 1015 *Μικρούλεα*, σε: *Compliance and Ethics* (2018), 430 επ *Λιβαδά*, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών* (2019), 377 επ *Σωτηρόπουλος*, Εταιρική κοινωνική ευθύνη, ΕΕμπΔ 2019, 32 επ *Ο ίδιος*, Εταιρική κοινωνική ευθύνη, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 1, 123 επ *Βερβεσός*, σε: ΔΑΕ (2020), τ. 1, 1011. Ευρύτερα, *Α. Γεωργακόπουλος* (1996²), 11 *Μάρκου* (2007), 255 επ, 292 επ. Τέλος, *A. Rasche et al.*, Corporate Social Responsibility, Cambridge, 2017 *RDBF*, Les fonctions sociales du banquier (dossier), no 1/2019, 75 επ.

που θεωρούν ότι εξυπηρετεί αποτελεσματικότερα τα επιχειρηματικά τους σχέδια. Έτσι, επιτυγχάνεται η αναλόγως των περιστάσεων στενότερη εννοιολογική σύζευξη μεταξύ εταιρείας και επιχείρησης⁹⁰, μέσω φορολογικής κυρίως στάθμισης μαζί με τα λοιπά χαρακτηριστικά ανά εταιρική μορφή, όπου όλα από κοινού καθορίζουν τελικά την κατάληξη σε συγκεκριμένο εταιρικό τύπο ως μέσο υλοποίησης συγκεκριμένων επιχειρηματικών προσδοκιών⁹¹. Οι παραπάνω όμως άκρως ενδιαφέρουσες συνεκτικές κινήσεις μεταξύ Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου αφενός καθώς και Διοίκησης Επιχειρήσεων αφετέρου δεν θα είχαν φωτισθεί ικανοποιητικά, εάν δεν τονιζόταν επιπλέον η κρίσιμη παρέμβαση της ραγδαίας τεχνολογικής εξέλιξης των σύγχρονων οικονομικών συναλλαγών⁹², σε συνδυασμό με το σύμφυτο

φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης⁹³. Οι αμερικανικής

90. Ανωτ. σημ. 47, 58, 71.

91. Λ. Γεωργακόπουλος (1996²), 36 επ Βούτσης (2004²), 44 επ Σκαλίδης, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, 2007², 58 επ Μάρκου (2007), 188 επ Χατζηγάγιος (2015²), 101 επ Αλεξανδρίδου (2019²), 18 επ, 24 επ.

92. Ανωτ. σημ. 62, 69. Επίσης, Δούβλης, ΧρΙΔ 2005, 962, 964 επ, 968 *Ο ίδιος*, Διασυννοριακές μεταφορές πιστώσεων, συναλλαγές με μέσα ηλεκτρονικής πληρωμής και διακανονισμός συστημάτων πληρωμών καθώς και αξιογράφων, σε: Δούβλης/Μπώλος (επιμ.), ΔικΠΚ (2008), τ. ΙΙ, 1085 επ, 1089, 1098 επ *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2009, 764 επ, 773 *Ο ίδιος*, ΕλλΔνη 2011, 1285, 1304 *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2013, 1110 επ *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2014, 926 *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2015, 770, 774, 785 *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2018, 569 *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2019, 13. Περαιτέρω, Κ. Αλεξοπούλου, Οι βάσεις δεδομένων ως στοιχείο οργάνωσης της επιχείρησης, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορολόγων* (2004), 485 επ Σ. Βασιλόπουλος, σε: Δούβλης/Μπώλος (επιμ.), ΔικΠΚ (2008), τ. Ι, 677 επ Ι. Ιγγλεζάκης, σε: Δούβλης/Μπώλος (επιμ.), ΔικΠΚ (2008), τ. ΙΙ, 1053 επ, 1121 επ Μ. Δούβλη, ΕλλΔνη 2015, 1000 επ, 1015 Ν. Ρόκας/Γκόρτσος κ.ά (2016²), 11 επ, 141 επ, 591 επ, 617 επ Παπαζαχαρίου, Συνήγορος, τεύχ. 118/2016, 43 επ Γ. Καλουτά, Οικονομία Διαμοιρασμού (Sharing Economy), Ψηφιακές Πλατφόρμες (Digital Platforms) και εθνικά δίκαια, ΕφαΔΠολΔ 2016, 679 επ e-Θέμις, Πιστωτικά Ιδρύματα - Νομικές και Θεσμικές Όψεις, 2018, 247 επ, 265 επ Γ. Καλλιμόπουλος κ.ά, Δίκαιο Τραπεζικών Συναλλαγών, τ. Ι, 2019, 241 επ Ε. Περάκης (2019), 20 επ Μ. Μήκου, Η Τέταρτη Βιομηχανική Επανάσταση στον Τομέα των Νομικών Υπηρεσιών, ΕφαΔΠολΔ 2019, 526 επ Κ. Καρατζάς, Για μια αποτελεσματικότερη εποπτεία του Χρηματοπιστωτικού Τομέα, 2019, 31 επ Α. Σινανιώτη-Μαρούδη/Τσενέ, Η χρήση ψηφιακών μέσων στο εταιρικό δίκαιο - Νομοθετικές εξελίξεις στη σύσταση εταιριών, ΝοΒ 2019, 705 επ Δ. Πηλαβάκη, Δικονομικά ζητήματα από την εξομοίωση της προηγμένης και εγκεκριμένης ηλεκτρονικής υπογραφής με την ιδιόχειρη κατά το π.δ. 1150/2001 και Κανονισμό 910/2014, ΝοΒ 2019, 983 επ

Α. Κουσουνή-Πανταζοπούλου, Νομικές διαστάσεις της τεχνητής νοημοσύνης (παρόν και μέλλον), ΕλλΔνη 2019, 312 επ Αλεξανδροπούλου, σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορολόγων* (2019), 385 επ Η ίδια, ΔΕΕ 2019, 507 επ Παπαδημόπουλος, Η «ηλεκτρονική» Γενική Συνέλευση στο Νέο Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας, ΔΕΕ 2019, 793 επ Μπερτζελέτος, Επιχείρηση 2019, 331 επ Δ. Κουκιιάδης, Οι νέες τεχνολογίες, οι νέες μορφές οργάνωσης της επιχείρησης και οι προτάσεις της Δ.Ο.Ε. για το μέλλον της εργασίας, ΕΕΔ 2019, 673 επ Χρυσάνθης, Τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας ως παράγοντα ανάπτυξης, αλλά και ανάσχεσης της τεχνολογικής προόδου, ΕΕμπΔ 2019, 747 επ Φ. Μάλαμας, Το κείμενο διαβούλευσης του Ο.Ο.Σ.Α. για την ψηφιοποίηση της οικονομίας, Συνήγορος, τεύχ. 134/2019, 40 επ Πανεπιστήμιο Πειραιώς/Ελεγκτικό Συνέδριο, Δίκαιο και Τεχνολογία, 2019, 37 επ, 71 επ, 117 επ Ε. Θεοχαροπούλου, Οι νέες τεχνολογίες στο Φορολογικό Δίκαιο: Ευκαιρία ή απειλή; ΔιΜΕΕ 2019, 300 επ Α. Κουλορίδας, Εναλλακτικές Μορφές Χρηματοδότησης μέσω Διαδικτύου, 2019, 1 επ, 117 επ Μούζουλας, Η συμμετοχική χρηματοδότηση (Crowdfunding), 2019, 95 επ, 118 επ. Τέλος, Μ. Kianieff, Blockchain Technology and the Law, Canada, 2019 R. Baron, Introduction aux technologies blockchain supports des crypto-monnaies, RDBF, no 4/2019, 84 επ RDBF, Les enjeux juridiques de la digitalisation pour les banques (dossier), no 6/2019, 61 επ. Ιδιαίτερα όσον αφορά στην εξέλιξη της Τεχνητής Νοημοσύνης (Artificial Intelligence-AI) και την καθιέρωση σχετικών βασικών αρχών από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), βλ. www.oecd.org και www.lawspot.gr

93. Ανωτ. υπό nos 1-2 και σημ. 60, 63-64. Ακόμη, με παραπομπές, Δούβλης (1986), 1 επ, 7 επ, 150 επ *Ο ίδιος* (2001), 17 επ, 76 επ *Ο ίδιος* (2002), 247 επ *Ο ίδιος* (2003), 34 επ, 55 επ, 90 επ, 143 επ, 198 επ, 238 επ *Ο ίδιος*, ΕΤρΑΕΧρΔ 2003, 31 επ, 55 επ *Ο ίδιος*, ΧρΙΔ 2005, 961 επ, 967 επ *Ο ίδιος*, Σύστημα εγγύησης καταθέσεων, σε: Δούβλης/Μπώλος (επιμ.), ΔικΠΚ (2008), τ. ΙΙ, 1034 επ *Ο ίδιος*, Διασυννοριακές μεταφορές πιστώσεων, συναλλαγές με μέσα ηλεκτρονικής πληρωμής και διακανονισμός συστημάτων πληρωμών καθώς και αξιογράφων, σε: Δούβλης/Μπώλος (επιμ.), ΔικΠΚ (2008), τ. ΙΙ, 1098 επ *Ο ίδιος* (2010), 17 επ, 88 *Ο ίδιος*, ΕλλΔνη 2011, 1284 επ *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2014, 916 επ, 919, 925 επ, 927 επ *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2015, 774, 779 επ, 785 επ *Ο ίδιος*, ΔΕΕ 2019, 2 επ, 7 επ, 11 επ. Επίσης, Μούζουλας (2003), 44 επ Κοτσίρης (2004), 21 επ Ν. Ρόκας, ΕΕμπΔ 2005, 1 επ Μάρκου (2007), 23, 360 επ Α. Γραμματικάκη-Αλεξίου, Κοινωνική δράση και παγκοσμιοποίηση - Εναρμόνιση ή ανταγωνισμός δικαίων; σε: *Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορολόγων* (2007), 29 επ Αναγνωστοπούλου (2012), 49 επ Μ. Δούβλη, ΕλλΔνη 2015, 1000 επ, 1015 Η ίδια, ΕλλΔνη 2016, 1634 Ε. Περάκης (2018²), 52 Ψυχομάνης (2018³), 13 Χορτάτος (2019), 39 επ Χ. Παμπούκης, Αποσπάσματα Νομικού Λόγου για το Μέλλον του Παγκόσμιου Δικαίου, ΝοΒ 2019, 1572 επ. Γενικότερα, Th. Hylland Eriksen, Globalization: The Key Concepts, Oslo, 2014² Μ. Ryner/A. Cafruny, The European Union and global capitalism, London,

προέλευσης και προώθησης σύνθετοι αυτοί παράγοντες εμφανίζουν μια τέτοια δυναμική, που φαίνεται ότι τόσο στο άμεσο, όσο και στο απώτερο μέλλον πρόκειται να διαδραματίσουν ακόμη κομβικότερο ρόλο σε μια σειρά θεμάτων, τα οποία συμπεριλαμβάνονται στο ερευνητικό πεδίο της παρούσας μελέτης, όπως η διαρκώς αυξανόμενη σύσφιξη των δεσμών οικονομικής και νομικής επιστήμης ή Οικονομίας και Δικαίου ευρύτερα⁹⁴, η περαιτέρω ανάδειξη του Δικαίου των επιχειρήσεων ως παράγοντα οικονομικής

ανάπτυξης⁹⁵ κ.ά. Με τον τρόπο αυτόν, το σε παλαιότερες εποχές θεωρούμενο ως χαμηλής μάλλον επιστημονικής αξίας αμερικανοαγγλικό δίκαιο δείχνει να έχει ήδη καταφέρει συναλλακτικά τουλάχιστον να επιβληθεί απέναντι στον παραδοσιακό ηπειρωτικο-ευρωπαϊκό νομικό φορμαλισμό. Τούτο δε χρησιμοποιώντας ως πρόσθετο όχημα το συνεχώς ανανεούμενο Οικονομικό Δίκαιο μέσω της «κερκόπορτας» του κάποτε κλασικού Εμπορικού Δικαίου, υπό την επιτακτική ανάγκη διαρκούς συνολικής προσαρμογής στις απαιτήσεις μιας μοντέρνας επιχειρηματικής διοίκησης και δράσης.

2016. Ειδικότερα από πλευράς Πολιτικής Οικονομίας, *Douvlis*, *Les Petites Affiches*, 1984, nos 97-100/1984, αντίστοιχα 4 επ, 2 επ, 8 επ, 4 επ.

94. Ανωτ. σημ. 41, 45, 68.

95. Ανωτ. σημ. 78. Ευρύτερα, *Κ. Δελούκα-Ιγγλέση κ.ά.*, *Οικονομική Ανάπτυξη και Δίκαιο*, 2017, 67 επ, 157 επ, 169 επ, 251 επ.